

روزنامه
سامما
سال نوزدهم | شماره پیاپی ۲۷۷۴ | سه‌شنبه ۱۰ بهمن ماه ۱۴۰۲ | رایگان
www.payamema

توافق برای پایداری

لزوم گفت‌وگوی جمعی برای تعمیق اصول توسعه پایدار در صنعت معدنکاری

دولت، بخش خصوصی و مردم سه رکن مسئولیت اجتماعی

یادداشتی از محمدرضا بهرامن
رئیس خانه معدن ایران

در بخش معدن نیازمند به روزرسانی تعاریف هستیم

بهرام شکوری
رئیس کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق ایران

نگاه خبریه‌ای به مسئولیت اجتماعی حذف شود

گفت‌وگو با محمود اولیایی
رئیس کمیسیون مسئولیت اجتماعی اتاق ایران

نبود پایداری و ثبات اقتصادی، دلیل نداشتن نگاه مسئولانه

سجاد غرقی، نایب رئیس کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق ایران

مسئولیت اجتماعی شرکتی، کانالی برای فعالیت‌های بشردوستانه

روزنامه پیام ما و کمیسیون مسئولیت اجتماعی و حاکمیت شرکتی اتاق ایران برگ‌زار می‌کند

دومین همایش توسعه پایدار در صنعت معدنکاری

پنل مسئولیت‌پذیری سازمانی در قبال تنوع‌زیستی و محیط‌زیست

۱۰ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۳:۱۵ - ۱۲:۰۰

سالن دو

- حمیدرضا میرزاده** - کارشناس و روزنامه‌نگار محیط‌زیست
- تورج فتحی** - معاون دفتر آب و خاک سازمان حفاظت محیط‌زیست
- علی رنجبران** - فعال محیط‌زیست و کارشناس معدن
- محمد صادق فرهادی‌نیا** - آکواداکت و استاد دانشگاه کنت لندن

پنل چالش‌های حقوقی و قانونی ایفای مسئولیت اجتماعی در صنعت معدنکاری

۱۰ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۱:۴۵ - ۱۰:۳۰

سالن یک

- مهندس سجاد شرقی** - نایب رئیس کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق ایران
- دکتر داوود پیرانی** - مسئول حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- دکتر محمد ضرغام افشار** - مدیر گروه تعاون و مشارکت‌های مردمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- دکتر محمد مهدی جعفری** - مدیر عامل بنیاد تعالی اجتماعی زندگی

پنل الزامات درون سازمانی مسئولیت اجتماعی در صنعت معدنکاری

۱۰ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۳:۱۵ - ۱۲:۰۰

سالن یک

- ظاهره خارستانی** - رئیس کمیته مسئولیت اجتماعی اتاق ایران
- شودب جاری** - عضو کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق ایران
- دکتر سعید عسکریزاده** - دبیرکل انجمن سنگ آهن ایران
- برزین بهروج** - نماینده شرکت توسعه آهن و فولاد گل‌کهر

پنل مدیریت آب و پساب در صنعت معدنکاری با رویکرد توسعه پایدار

۱۱ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۰:۳۰ - ۰۹:۰۰

مجازی - SKYROOM

- مهندس محمدباقر کریمی** - عضو هیئت مدیره فدراسیون صنعت آب ایران
- مهندس علی حاجی‌مرادی** - مدیر اجرایی اندیشکده آب و محیط‌زیست دانشگاه شریف
- محمدرضا صادقی** - مدیر انرژی شرکت معدنی و صنعتی گهر زمین

پنل استفاده از فناوری‌های نو در صنعت معدنکاری با رویکرد توسعه پایدار

۱۱ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۲:۱۵ - ۱۰:۴۵

مجازی - SKYROOM

- سمیه چشمی** - رئیس آزمایشگاه فناوری‌های پیشرفته فناب
- علی سیامکی** - مدیر توسعه کسب و کار شرکت GKM Consultants
- رضا بهادینی** - رئیس تحقیق و توسعه شرکت توسعه آهن و فولاد گل‌کهر

پنل مسئولیت اجتماعی شرکتی و الزامات تعامل با جامعه

۱۰ بهمن ۱۴۰۲ | ۱۱:۴۵ - ۱۰:۳۰

سالن دو

- دکتر مهدیه پور شاد** - رئیس کمیته کار آفرینی اجتماعی اتاق ایران
- امین شول سیرجانی** - سردبیر روزنامه پیام ما و رئیس کمیته ترویج مسئولیت اجتماعی اتاق ایران
- دکتر نفیسه آزاد** - جامعه‌شناس
- گروه معدنی ممتا** - نماینده دفتر مسئولیت اجتماعی

یادداشت **[۱]**

در بخش معدن نیازمند به‌روزرسانی تعاریف هستیم

| بهرام شکوری |

| رئیس کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق ایران |

تعامل سازمان اقتصادی و محیط اطراف، امری قطعی، لازم و پیوسته است و هیچ بنگاه اقتصادی‌ای نمی‌تواند و نباید خود را خارج از اجتماع بزرگتر فرض کند. بر این اساس و با توجه به اینکه هر ارتباط مستلزم وظایف، اختیارات و مجموعه‌کنش‌های حساب شده است، بنگاه مجموعه‌ای از کارکرها و عملکردهای برنامه‌ریزی‌شده‌تحت‌عنوان مسئولیت اجتماعی‌را به‌عنوان بخشی از مأموریت اصلی و تفکیک‌ناپذیر از مسیر اقتصادی خود به گردن می‌گیرد.لذا تدوین استانداردها، شناخت بنگاه و جامعه از این اولویته‌ها و الزامات و همچنین برنامه‌ریزی برای کسب اهداف تعیین‌شده‌از مهمترین مسائل پیش روی این حوزه است.ما در زمینهٔ معدن‌کاری به‌عنوان بنگاه با پدیدهٔ معارضات محلی هم مواجهیم، از دیگر سو فعالیت معدنی مترادف با سطحی از تخریب محیط زیست است. شناخت طرفین از ایفای وظایف بنگاه و جامعه در بحث مسئولیت اجتماعی امری است که می‌تواند معارضات محلی را به مدافعان محلی بخش معدن تبدیل کند. لذا توجه بیش‌ازپیش به این مقوله بسیار حائز‌اهمیت است.ما در بخش معدن نیازمند به‌روزرسانی تعاریف و فرآوردها هستیم. بخش سنتی معدن‌کاری در طول سال‌ها به‌نوعی از تعامل با جوامع محلی رسیده است و این اقدامات را مترادف با مسئولیت اطلاع‌رسانی، اقدامات ترویجی و جوامع محلی نیز در سطوح مختلف، انتظاراتی از فعال اقتصادی دارند. اصلاح رفتار بنگاهی و نگاه جامعه نیازمند اطلاع‌رسانی، اقدامات ترویجی و آگاه‌سازی افراد از پیامدهای مثبت آن است که البته امری زمان‌بر، هزینه‌بر و البته مؤثر خواهد بود.در این مسیر لازم است صاحب‌نظران علمی، پیگیری برای ترویج اطلاعات درست در جامعه را به‌خوبی ایفا کنند و افزایش آگاهی عمومی از مسئولیت اجتماعی را در برنامه خود قرار دهند. برگزاری رویدادهای به‌ویژه با اولویت مناطق معدنی کشور و حضور مسئولان محلی در آن و تبیین علمی موضوع مسئولیت اجتماعی یکی از قدم‌های جدی این بخش خواهد بود.

نبود پایداری و ثبات اقتصادی، دلیل نداشتن نگاه مسئولانه

| سجاد غرقی |

| نایب‌رئیس کمیسیون معدن و صنایع معدنی اتاق بازرگانی ایران |

مسئولیت اجتماعی شرکتی در سال‌های گذشته در بسیاری از کشورهای دنیا مطرح شده است و در ایران هم در سال‌های اخیر درپارهایش می‌شونیم، اما نکته‌ای که دربارۀ این مفهوم بیش از هر چیز دارای اهمیت است، ثبات در کسب‌وکار است. وقتی مجموعه‌ای اقتصادی ثبات در کار خود داشته باشد، برای کارهایی چون مسئولیت اجتماعی برنامه‌ریزی می‌کند. در این میان، معادن ما هم دچار مشکلات متفاوتی هستند. ما در ایران معادن بزرگ معیاس داریم که با سرمایه‌کافی و پایداری در فعالیت‌هایشان رویه‌رو هستند. این مجموعه‌ها عمدتاً بدلیل فشارهای محلی و سیاسی مطالباتی که از آنها می‌شود را تحت‌توان مسئولیت اجتماعی مطرح می‌کنند. این درحالی‌است که این خواست‌ها در زمرۀ فعالیت‌های مسئولانه اجتماعی هم قرار نمی‌گیرد و صرفاً فشارهای گذشته باعث عمل به آنها می‌شود. در کنار این معادن، معادن کوچک‌مقیاس هم قرار دارند. مجموعه‌هایی که پایداری در فعالیت آنها کم است و نگاه بلندمدت به ادامهٔ فعالیت ندارند. افق کاری آنها طولانی نیست و بر همین اساس به‌سمت برنامه‌ریزی برای انجام کارهایی با عنوان مسئولیت اجتماعی نمی‌روند؛چراکه مجموعه‌های اقتصادی درصورتی‌که افق فعالیتشان کمتر از ۱۰ سال باشد، حرکت به‌سمت فعالیت مسئولانه را انجام نمی‌دهند و بیش از هر چیز متکی بر حفظ کسب‌وکار، کسب درآمد و جلوگیری از ضرر و زیان هستند. از سویی نمی‌توان گفت چرا معادن کوچک‌مقیاس داریم؛ چراکه معیاس معدن را ساختار زمین‌شناسی تعیین می‌کند و چنانچه به مادهٔ خامی نیاز باشد، بنگاه‌های اقتصادی به‌سمتشم حرکت می‌کنند. از سویی از میان شش هزار معدن پروانه‌دار در کشور، کمتر از یک درصد از آنها بزرگ‌مقیاس هستند و اغلب معادن ما مقیاس کوچکی دارند و همین معادن کوچک‌مقیاس هم ۸۰ درصد اشتغال در بخش معدن را پوشش می‌دهند و بالای ۶۰ درصد سرمایه‌گذاری‌ها را شامل می‌شوند. به‌این‌ترتیب، شاید بتوان گفت نخستین مانع برای فعالیت مسئولانهٔ معادن، نبود پایداری و ثبات اقتصادی است و همین نکته با توجه به تعداد بالای معادن کوچک‌مقیاس باعث وضع موجود شده است که گذر از این وضعیت هم سازوکار سخت و طولانی‌مدتی می‌طلبد، اما می‌توان به آن رسید.

ویژه‌نامه دومین همایش توسعه پایدار در صنعت معدنکاری

- سید علی حسینی -

دولت، بخش خصوصی و مردم سه رکن مسئولیت اجتماعی

دولت، سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و اقتصادی بسیار بیشتر از سایر جنبه‌های جامعهٔ مدنی، سازمان‌های بین‌المللی و مراکز علمی دنیا دنبال می‌شود. با گذشت بیش از ۶۰ سال از ورود مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به ادبیات مدیریت کسب‌وکارها، هنوز این مفهوم در فضای کسب‌وکار ایران جایگاه شایسته‌ای ندارد

و طرح و توسعهٔ این مفهوم در شرایط بحران فعلی اقتصاد ایران می‌تواند راهگشای بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی جامعه خصوصاً حوزهٔ اشتغال و به‌رورری نیروی کار باشد. احساس مسئولیت در برابر محیط زیست و جلوگیری از هرگونه رفتار مخرب که به تضعیف و آسیب به آن منجر شود، از سمت سه‌گانهٔ سیاستگذار (دولت)، بخش خصوصی (بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی یا عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات) و مردم (مصرف‌کنندگان) قابل‌بحث است.

سه عاملی که هر یک به‌نحوی با رفتار و عملکرد خود می‌تواند وضعیت محیط زیست را تحت‌تأثیر قرار دهد و شرایط آن را مبتنی‌بر این رفتارها تعیین کند. این سه عامل که رابطهٔ متقابلی نیز با یکدیگر دارند و از یکدیگر تأثیرپذیر و بر هم تأثیرگذار هستند، شرایط گذشته، حال و آیندهٔ محیط زیست یک کشور را می‌سازند و روند آن را تعیین می‌کنند. اما در میان تمامی جنبه‌های بازیگری

در نظر می‌گیرند و تلاش می‌کنند به فعالیت‌هایی در این زمینه بپردازند. در بخش مسئولیت‌های اخلاقی نیز بنگاه‌ها خود را موظف و مقید به رعایت اصول اخلاقی در زمینه‌هایی مانند درآمد بیشتر برای کارمندان، ایجاد فرصت برابر در زمینهٔ اشتغال، رعایت عدالت کاری و... می‌دانند.

در میان سه بازیگر مطرح‌شده (دولت، بخش خصوصی و مردم) اثرگذارترین بخش در زمینهٔ مسئولیت‌پذیری مربوط به مردم است و می‌توان از مردم به‌عنوان مهمترین و تعیین‌کننده‌ترین بازیگر نام برد. این امر از دو جنبه قابل بحث و طرح است. نخست به‌لحاظ رفتار خود بازیگر و دوم به‌لحاظ اثری بر رفتار دیگر بازیگران دارد. در زمینهٔ رفتار خود بازیگر، احساس مسئولیت‌پذیری و تعهد نسبت به جامعه و محیط، سبب می‌شود بخش اعظمی از عوامل مخرب و آسیب‌زای محیطی کاهش یابد و وظیفهٔ حفظ و نگهداری محیط زیست و منابع طبیعی به‌عنوان یک وظیفهٔ عمومی مطرح شود.

در چنین قالبی بسیاری از آنچه به‌عنوان رفتار مخرب و ناصحیح در محیط زیست مطرح است، رخ نمی‌دهد و جامعه به‌واسطهٔ شهروندانی که خود نسبتاً به حفظ و نگهداری محیط زیست پایبند هستند بلکه با رصد رفتار دیگری سعی در کاهش حداکثری آسیب‌های محیطی دارند، مدیریت و کنترل می‌شود. شواهد نشان می‌دهد بسیاری از رفتارهای محیط زیستی دولت و بخش خصوصی تحت‌تأثیر کنش‌ها و واکنش‌های مردم به این رفتارها و تصمیمات است. هرچند در بسیاری از موارد دولت‌ها و بخش خصوصی سعی در نادیده گرفتن اعتراضات و واکنش‌های مردم دارند، اما این رفتار مردم در قبال رفتار بعضاً اقتصادی و عمرانی محض دولت و بخش خصوصی خاتمه‌ای ندارد.

بدون وجود مسئولیت اجتماعی در سه بخش یادشده مفهوم توسعهٔ پایدار برقرار نخواهد بود. همچنین در خلأ مسئولیت اجتماعی ارکان این نوع توسعه هیچ‌یک قابلیت برقراری نخواهد داشت. مسئولیت اجتماعی دولت، بخش خصوصی و مردم فقط با افزایش آگاهی نسبت به اثرات مثبت وجودی و منفی نبود یا کمبود آن ایجاد خواهد شد. توسعهٔ پایدار و دستیابی به آن جز از طریق حساس‌سازی و فعال‌سازی بازیگران اصلی مسئولیت اجتماعی و ارتقای سطح آن در جامعه ممکن نیست. امری که در جوامع دارای اقتصاد مبتنی‌بر منابع طبیعی به‌دلیل وجود رابطهٔ مستقیم میان بهره‌مندی از منابع طبیعی و تخریب آن به‌هیچ‌وجه ساده به‌نظر نمی‌رسد، اما با توجه به تغییرات رویکردی و نهادی اقتصادی کشورها به‌مرور شرایط بهتری به خود خواهد گرفت.

در بحث مسئولیت خیرخواهانه، بنگاه‌ها برای خود مسئولیت خدمات اجتماعی و کاهش معضلات اجتماعی

یادداشت

زمینهٔ «مسئولیت اجتماعی شرکتی» هم رخ داده است. بسیاری از شرکت‌ها (و به‌خصوص خصولتی‌ها) بی‌توجه به ساخت اجتماعی جامعه پیرامون و بدون توجه به پیچیدگی‌ها و خرده فرهنگ‌های حاکم بر درون و بیرون سازمان به نسخه پیچی در زمینه مسئولیت اجتماعی اقدام می‌کنند. روش انجام مطالعات اجتماعی یا روش عمل به مسئولیت اجتماعی در همه بنگاه‌ها از یک نسخه یکسان پیروی نمی‌کند. اساساً بدون فهم دقیق مختصات اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و... ذینفعان محلی، هر گونه اقدام با هر میزان از اختصاص بودجه می‌تواند کاملاً به بیراهه رود. ما در تاریخ کشورمان با نمونه‌های قابل‌توجهی از طرح‌های شکست خورده رویه‌رو هستیم که به قصد توسعه مناطق مختلف اجرا شده‌اند اما در عمل ناکام بوده‌اند. بنابراین مدیران شرکت‌های معدنی و صنعتی و به خصوص مدیران شرکت‌های بزرگ باید این درک کنند که مطالعه اجتماعی یا مسئولیت اجتماعی شرکتی موضوعی سلیقه‌ای نیست، بلکه ضرورت پایداری اقتصادی کسب و کارهای اقتصادی موجب شده تا بسیاری از بنگاه‌های

اقتصادی این ضرورت را درک کنند و به راهنماهای جهانشمول و داخلی مباحثی برای استفاده تزئینی نیستند بلکه باید به راهبرد اصلی شرکت‌ها بدل شوند. برخورد تشریفاتی با این مفاهیم موجب این اصطلاحات تهی از معنا شوند و ذینفعان دربارهٔ اثربخشی هر یک دچار تردید شوند. انجام هر نوع مطالعه اجتماعی و محیط ارزیابی محیط زیستی طرح‌ها و عمل به مسئولیت اجتماعی شرکتی فقط مباحثی برای استفاده تزئینی نیستند بلکه باید به راهبرد اصلی شرکت‌ها بدل شوند. برخورد تشریفاتی با این مفاهیم موجب این اصطلاحات تهی از معنا شوند و ذینفعان دربارهٔ اثربخشی هر یک دچار تردید شوند. انجام هر نوع مطالعه اجتماعی و محیط زیستی به صرف اینکه یک شرکت در گزارش عملکردش استفاده کند نه تنها سودمند نیست بلکه به تعمیم بیشتر بی‌اعتمادی هم منجر می‌شود. این کتابتی متأسفانه در نیازمند بازنگری واقع‌بینانه است.

یادداشت **[۲]**

همکاری معدن کاران و تسهیلگران اجتماعی راهکار عملکرد مسئولانه

| طاهره خارستانی |

| مشاور و مدرس مدیریت پایدار و مسئولانه سازمان رئیس کمیتهٔ مسئولیت اجتماعی شرکتی اتاق ایران|

مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی را باید در تعریف درست آن معادل مدیریت پایدار و مسئولانهٔ سازمان دانست. هر بنگاه اقتصادی یک شهروند حقوقی در جامعهٔ محل فعالیت خود است و در جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی دارای تأثیراتی است که باید آنها را به رسمیت شمارد و نسبت به آنها پاسخگو باشد. براساس استاندارد بین‌المللی مسئولیت اجتماعی ISO۲۶۰۰۰ که در ایران با عنوان استاندارد ملی مسئولیت اجتماعی و خیر‌هنگانی توسط سازمان ملی استاندارد تدوین شده است، مسئولیت اجتماعی سازمانی چنین تعریف می‌شود:

مسئولیت اجتماعی مسئولیت یک سازمان در قبال اثرات تصمیم‌ها و فعالیت‌های خود بر جامعه و محیط زیست است که از طریق رفتار شفاف و اخلاقی به اشکال زیر محقق می‌شود:

- مشارکت در توسعهٔ پایدار، از جمله سلامت و رفاه جامعه.
- در نظر گرفتن انتظارات ذی‌نفعان.
- مطابقت با قوانین لازم‌الاجرا و هنجارهای رفتار بین‌المللی.
- نهادهی و اجرا شدن در سرتاسر سازمان و ساری بر تمام روابط آن.
- تکیه بر گسترهٔ تعریف‌شده در این استاندارد، مسئولیت اجتماعی سازمانی در هفت موضوع اصلی دنبال می‌شود:
- حکمرانی سازمانی.
- حقوق بشر.
- رویه‌های مرتبط با نیروی کار.
- محیط زیست.
- رویه‌های کاری منصفانه.
- مسائل مربوط به مصرف‌کننده.
- جلب مشارکت و توسعهٔ جامعهٔ محلی.
- بر موزری بر وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی شرکتی در صنعت معدن‌کاری می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:
- متأسفانه عمدتاً رویکرد جامع مسولیت اجتماعی شرکتی نادیده گرفته شده است و صرفاً به جنبهٔ مشارکت با جامعهٔ پیرامونی تقلیل یافته است. درصورتی‌که جلب مشارکت و توسعهٔ جامعهٔ محلی، یکی از موضوعات هفت‌گانهٔ مسئولیت اجتماعی سازمانی است.

- علاوه‌بر مورد فوق‌الذکر، حتی تعامل و ارتباط با جامعهٔ پیرامونی نیز عمدتاً به‌صورت اقدامات مقطعی و در پاسخ به درخواست‌ها و فشارهای ذی‌نفعان در آن جامعهٔ محلی شکل گرفته است. بااین‌حال، یک بنگاه اقتصادی لازم است که پایه و مبنای تعاملات و مشارکت‌های اجتماعی خود را بر نتایج حاصل از مطالعهٔ اجتماعی جامعهٔ پیرامونی محل فعالیت خود بگذارد. در این حالت، با نگاهی چندجنبه‌ای، شمول ذی‌نفعان مختلف و در نظر گرفتن نیازهای واقعی تاب‌آوری اقتصادی-اجتماعی آن جامعه در بلندمدت، پروژها و اقدامات در زمینهٔ مشارکت‌های اجتماعی تعیین و اجرا می‌شوند. همچنین، می‌تواند چارچوبی شفاف و قابل دفاع را در اختیار مالکان و مدیران سازمان قرار دهد که با تکیه بر آن از پذیرش درخواست‌های نامرتبط اجتناب ورزند.
- واقعیت دیگری که در تعامل میان شرکت‌های فعال در صنعت معدن‌کاری با جامعهٔ محلی با آن مواجه هستیم، این است که باید نگاه به ساکنان جامعهٔ پیرامونی با پیش‌فرض معارضات، دست‌نگاه و باور به آنها به‌عنوان مردم ذی‌حق در منطقه تغییر کند. داشتن پیش‌فرض معارض، راه را بر گفت‌وگوی سازنده می‌بندد. درحالی‌که اگر مالکان و مدیران این شرکت‌ها با اقدامات مقطعی و تجویزی اجتناب کنند با و را رویکرد گفت‌وگوی اجتماعی در تعامل با جامعهٔ محلی وارد شوند، حتی می‌توانند آن جامعه را به یک حامی جدی برای رسیدن و حضور خود در منطقه تبدیل کنند. قطعاً چنین رویکردی ریسک امنیت سرمایه‌گذاری را نیز کاهش می‌دهد.
- با در نظر گرفتن دو نکته‌ای که بالا بدان اشاره شد، می‌توان بر لزوم و تقویت همکاری میان شرکت‌های فعال در صنعت معدن‌کاری با متخصصان حوزهٔ تسهیلگری اجتماعی و سازمان‌های مردم‌نهاد محلی اشاره کرد. باید این واقعیت را پذیرفت که در حال حاضر دانش و مهارت کافی در بندهٔ کارشناسی صنعت معدن‌کاری دربارهٔ چگونگی شکل‌دهی و حفظ مشارکت‌های اجتماعی مؤثر و بادوام وجود ندارد. از طرف دیگر، لزومی بر این نیست که شرکت‌ها خود‌اقلیمت اجرا در این حوزه را نیز بر دوش داشته باشند. تسهیلگران اجتماعی و سازمان‌های مردم‌نهاد معتبر، می‌توانند به‌عنوان همکارانی متمدد هم در جنبهٔ فکری و هم در بعد عملی، در کنار شرکت‌ها قرار بگیرند. بررسی تجارب موفق در این حوزه نیز نشان می‌دهد که در این حالت، پذیرش جامعهٔ میزبان برای تعامل با بنگاه‌های اقتصادی نیز بالاتر است.

- در بعد الزامات توسعهٔ درون‌سازمانی در حوزهٔ مسئولیت اجتماعی شرکتی، متأسفانه مهمترین آنها که استقرار استانداردها و سیستم‌های مدیریتی ایمنی، بهداشت و محیط زیست هستند، هنوز از شرایط مطلوب و حتی در برخی موارد از الزامات و تعهدات قانونی نیز قاصله دارند.
- همچنین در بعد درون‌سازمانی، کیفیت تجربهٔ شغلی کارکنان و کارگران در صنعت معدن‌کاری همواره محل بحث و چالش بوده است. متأسفانه هنوز هم شاهد این هستیم که تفکر مهندسی-اقتصادی در نگاه به نیروی کار در این صنعت غالب است و نیازمند بهبودهای جدی در حفظ کرامت انسانی، توسعهٔ سیستم‌های مدیریتی منابع انسانی، بهبود شرایط جبران خدمات و حفظ سلامت جسم و روان کارکنان و کارگران هستیم.
- پروایان، شایان ذکر است‌که اتخاذ نگاهی یکپارچه و پایدار در مدیریت کسب‌وکار، می‌تواند به خلق ارزش هم برای آن بنگاه اقتصادی و هم ذی‌نفعان مختلف آن منجر شود. درنتیجه، افزایش سرمایهٔ اجتماعی آن سازمان، کاهش ریسک‌های سازمانی، حفظ امنیت سرمایه‌گذاری و کاهش جرایم قانونی را در پی خواهد داشت.

[۱]

گفت‌وگو با محمود اولیایی، رئیس کمیسیون مسئولیت اجتماعی اتاق ایران

نگاه خیره‌ای به مسئولیت اجتماعی حذف شود

استاندارد ISO26000 که دو سال پیش با کمک ذی‌نفعان مختلف ترجمه و از طرف سازمان ملی استاندارد منتشر شد می‌تواند مبنای خوبی برای افرادی باشد که می‌خواهند در حوزه مسئولیت اجتماعی گام بردارند

محمود اولیایی

در سال‌های اخیر صحبت از مسئولیت اجتماعی به فصلی مهم در میان بسیاری از صاحبان صنایع در سراسر دنیا بدل شده است؛ فصلی که تمام ابعاد فعالیت آنها را تحت تأثیر قرار داده و علاوه بر کیفیت و سودآوری به‌عنوان دیگر مؤلفه فعالیت مجموعه مورد توجه قرار گرفته است. در ایران اما به گفته «محمود اولیایی»، رئیس کمیسیون مسئولیت اجتماعی و حاکمیت شرکتی اتاق بازرگانی ایران، مسئولیت اجتماعی به امری خیره‌ای بدل شده است و قوانین هم برای رعایت آن الزام‌آور نیستند. در ادامه گفت‌وگو با این عضو اتاق ایران را می‌خوانید.

باعث می‌شود تا صنایع از رده کار و فعالیت خارج شوند. همان‌طور که کیفیت یک الزام است، رعایت اصول مسئولیت اجتماعی نیز الزام کار است و در جهان کشورهایی

بنگاهها به‌دلیل تأثیرگذاری‌شان در محیط زیست، اجتماع و وضعیت زیست مردم و استفاده از منابع جامعه است و در بسیاری از کشورها رعایت نکردن الزامات این امر

مسئولیت اجتماعی ترجمه شده، مفهوم بسیار مهمی است و در دنیا به‌عنوان الزام صنایع از آن یاد می‌شود. مسئولیت اجتماعی درحقیقت بخشی از فعالیت

در ابتدا کمی درباره فواید گسترده شدن بحث مسئولیت اجتماعی در میان صنایع و بنگاههای اقتصادی توضیح دهید. موضوع تولید مسئولانه که با اصطلاح رایج

که این الزام را رعایت نمی‌کنند، از رده خارج می‌شوند. به این ترتیب، سازمان‌ها در استراتژی‌های خود علاوه بر سودآوری و کیفیت، به مسئولیت اجتماعی هم توجه می‌کنند و تفکر مسئولیت اجتماعی از زمانی شروع می‌شود که یک کسب‌وکار فعالیت خود را آغاز می‌کند. بر این اساس، تکنولوژی دوستدار محیط زیست و به حداقل رساندن اثرات و ریسک برای جامعه هدف به الزام بدل می‌شود و این اتفاق در بسیاری از کشورها باعث رشد و بهبود عملکرد صنایع شده است.

وضعیت در ایران چگونه است و ما به چه میزان از نظر تئوری و عملی در این زمینه موفق بوده‌ایم؟

متأسفانه مسئولیت اجتماعی در ایران با اقدامات خیره‌ای اشتباه گرفته شده و بخش حاکمیتی می‌خواهد کارهای بر زمین‌مانده خود را که جزو مسئولیت‌هایش به حساب می‌آید، به‌عنوان مسئولیت اجتماعی از صنایع طلب کند. اینکه در قالب هر شرکتی براساس دستور مقامات حاکمیتی مجبور شویم، هزینه اقداماتی که وظیفه حکومت است را بدهیم، این مسئولیت اجتماعی نیست. در سال‌های اخیر صحبت‌ها در کشور در این باره گسترده بوده، اما متأسفانه چارچوب علمی و منطقی برای آن تدوین نشده است.

در میان صنایع معدنی بحث مسئولیت اجتماعی از چه زمانی پررنگ شد و عملکرد معدن‌کاران و صنایع معدنی در این حوزه را با توجه به تعارضات مختلف این صنایع با محیط زیست و جامعه محلی چطور ارزیابی می‌کنید؟

متأسفانه معدن‌کاری در این حوزه یک گام از سایر صنایع دیگر در تولید مسئولانه عقب است. برای مثال شرکت نفت و ارگان‌های وابسته باید گزارش پایداری و پیوست اجتماعی بدهند، اما این امر در حوزه معدن اصلاً وجود ندارد. خصوصاً وقتی برای معادن کوچک مقیاس پروانه بهره‌برداری صادر می‌شود، اصلاً به پیوست اجتماعی توجهی ندارند. این درحالی‌است که باید قبل از صدور پروانه بهره‌برداری، پیوست اجتماعی و گزارش محیط زیست و ریسک‌هایی که منطقه را تحت‌تأثیر قرار خواهد داد، مشخص شود. یک بخشی از این ریسک‌ها تعارض معدن با جامعه محلی و محیط زیست است. معدن در یک روستا ممکن است اشتغال محدودی ایجاد کند، اما محیط زیست و وضعیت زندگی در روستا را

تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و کسی هم پاسخی برای این تغییرات ندارد. ما هیچ آموزشی برای معدن‌کاری مسئولانه به معدن‌داران نمی‌دهیم و لازم است خانه معدن با برگزاری جلسات و کمپین‌هایی در این زمینه گام‌هایی اساسی بردارد و قوانین هم به کمک بیاید. **در حال حاضر بهترین روش به‌کارگیری مسئولیت اجتماعی در حوزه معادن را چه می‌دانید؟**

راهکار اصلی این است که قانونگذار، دستگاه اجرایی را ملزم به داشتن ارزیابی و پیوست‌های لازم کند باشد. تا گزارش پایداری الزامی نشود و ریسک‌های کار به‌درستی بررسی نشود، نمی‌توان امیدوار بود. از سویی هم باید سیاست برخورد محکم در دستورکار قرار گیرد و هم سیاست‌های تشویقی. مسئولیت اجتماعی یعنی فراتر رفتن از استاندارد فعلی و این یعنی تولید مسئولانه که برای رسیدن به آن هم تشویق و هم تنبیه باید جدی گرفته شود.

تا گزارش پایداری الزامی نشود و ریسک‌های کار به‌درستی بررسی نشود، نمی‌توان امیدوار بود. از سویی هم باید سیاست برخورد محکم در دستورکار قرار گیرد و هم سیاست‌های تشویقی. مسئولیت اجتماعی یعنی فراتر رفتن از استاندارد فعلی و این یعنی تولید مسئولانه که برای رسیدن به آن هم تشویق و هم تنبیه باید جدی گرفته شود.

این‌نامه دولت هم ناظر بر قول‌هایی است که رئیس‌جمهور با توجه به طرح‌های آینده دولت می‌دهد. جو مثبت نسبت به مسئولیت اجتماعی نباید به بیراهه برود و این از جمله نگرانی‌ها در این زمینه است. شاید استاندارد ISO26000 که دو سال پیش با کمک ذی‌نفعان مختلف ترجمه و از طرف سازمان ملی استاندارد منتشر شد، مبنای خوبی برای افرادی باشد که می‌خواهند در حوزه مسئولیت اجتماعی گام بردارند. اینها در کنار آموزش، قوانین دقیق و برچیده شدن نگاه خیره‌ای به مسئولیت اجتماعی می‌تواند عامل کمک‌کننده به این حوزه باشد.

گل‌کجه رویش باور ما در دل کویر

شرکت معدن و صنعت گل‌کجه
GOLKEH MINING & INDUSTRIAL COMPANY
روابط عمومی و امور بین‌الملل
www.geg.ir

در ششمین جلسه شورای معادن خراسان جنوبی عنوان شد

خلق فرصت‌های جدید با استفاده از مسئولیت‌های اجتماعی معادن

معاون هماهنگی امور عمرانی استاندار خراسان جنوبی در هفته اخیر و در ششمین جلسه شورای معادن استان با اشاره به اینکه پرداخت مسئولیت اجتماعی معادن استان باید ساماندهی شود، گفت: «معادن از محل مسئولیت اجتماعی خودشان در استان هزینه‌های می‌کنند که باید ساماندهی شود و از محل مسئولیت‌های اجتماعی معادن می‌توانیم برخی از مشکلات حوزه اجتماعی استان را حل کنیم.»

به گزارش خبرگزاری صدا و سیمای خراسان جنوبی، علیرضا عباس‌زاده با اشاره به اینکه اولویت استفاده از ظرفیت‌های مسئولیت اجتماعی برای دستگاه‌هایی است که عضو شورای معادن هستند، افزود: «در زمینه ساخت مدارس، خوابگاه‌های دانشجویی، آبرسانی و مسکن محرومان در استان نیازهایی داریم که معادن از محل مسئولیت اجتماعی خودشان می‌توانند ورود پیدا کنند. باید لیست پروژه‌ها و نیازهای استان برای استفاده از این ظرفیت تهیه شود و برخی از مشکلات حوزه اجتماعی استان را رفع کنیم.»

عباس‌زاده با بیان اینکه نباید ساده و کم اهمیت از کنار ظرفیت غنی معادن استان بگذریم، افزود: «معادن از پیشران‌های اقتصادی خراسان جنوبی است که باید بیش از گذشته از این ظرفیت استفاده کنیم.»

احمد آریافر، مدیر کل صنعت، معدن و تجارت استان هم در این جلسه گفت: معادن به عنوان مزیت اقتصادی باید در استان فعال شوند.

«برخی از معادن در استان بیشتر از ظرفیت‌های قانونی خود در بحث مسئولیت‌های اجتماعی خدمات‌رسانی کردند اما چون اطلاع‌رسانی انجام نشده این مسئولیت اجتماعی‌شان دیده نشده است و مردم آگاهی ندارند.»

او با اشاره به پرداخت حقوق دولتی معادن استان گفت: «سال گذشته سهم خراسان جنوبی از محل حقوق معادن ۸۸۰ میلیارد ریال بوده که باید ۱۵ درصد آن به استان پرداخت می‌شد اما سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ۳۰ درصد این سهم ۱۵ درصدی را پرداخت کرده است. معادن خراسان جنوبی سال گذشته ۸۰۰ میلیارد ریال از محل مسئولیت اجتماعی خود در استان هزینه کردند که باید این هزینه‌ها با محوریت اداره کل صنعت، معدن و تجارت ساماندهی شود.»

آریافر با اشاره به پیش رو بودن ایام دهه فجر گفت: «مسائل در حوزه صنعت و معدن ۱۷ طرح معدنی و صنعتی افتتاح و کلنگ‌زنی می‌شود که ارزش این طرح ها ۵ هزار ۳۵۷ میلیارد تومان است و برای دو هزار نفر هم با استفاده از این طرح ها اشتغال ایجاد خواهد شد.»

مرور مباحث همایش اول (۱۴۰۰) آمایش سرزمین را جدی بگیریم

| رضا مکنون |

|عضو هیات علمی دانشگاه صنعتی امیرکبیر|

وقتی تاریخ توسعه پایدار را مرور می‌کنیم در ابتدا با مفهوم رشد اقتصادی روبرو می‌شویم اما این مفهوم با این رویکرد که رشد به تنهایی کافی نیست به این شکل تغییرکرد که بیشتر به توسعه اقتصادی نیاز است. اما در مراحل بعد این مسئله به رزوایی دیگر هم توجه کرد و به این نتیجه رسیدیم که نباید بعد مالی مهم نیست و توسعه ایجاد دیگری هم دارد ازجمله ایجاد اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی به گونه‌ای که همه بتوانند به این رشد و توسعه دسترسی داشته باشند. به این ترتیب توسعه تبدیل به امری همه جانبه شد. این مباحث دارد که به رغم اینکه پروژه‌ای در دو در نهایت منجر به شکل گیری مفهومی به نام توسعه پایدار شد. وقتی اهداف همه جانبه توسعه پایدار ارائه شد همه کشورها به جز دو کشور در قالب تفاهمی این اهداف را پذیرفتند. ما دانش لازم برای این موضوع را در اختیار داریم و میتوانیم نقش اثرگذاری در منطقه در حوزه توسعه پایدار داشته باشیم. اما واقعیت این است که ما از این اهداف فاصله گرفتیم. رابطه توسعه و طبیعت امر مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد اما امروز سوالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که در این حوزه قدرت در دست کیست، چه کسی قدرت دارد که به رغم اینکه پروژه‌ای از نظر محیط زیستی ممنوع است در پروژه ۱۴۰۱ برای آن ردیف مستهلک در نظر گرفته می‌شود؟ موضوع دیگری که در خصوص این موضوع مهم است، آمایش سرزمین است. موضوع بسیار مهمی که این الزام را ایجاد می‌کند که الگوی توسعه بر اساس یک نظم شکل بگیرد. هر چند در ایران این موضوع ساهلست مطرح شده است. اما به نظر می‌رسد باید نام آمایش سرزمین را بگذارید توسعه پایدار ایرانی، به این دلیل که برخی مناقات ما نسبت به برخی بدهای توسعه پایدار حساسیت دارند.

ویژه‌نامه دومین همایش توسعه پایدار در صنعت معدنکاری

ایران | 10

حقوقدانان در گفت‌وگو با پیام ما بررسی کردند

چالش‌های حقوقی مسئولیت اجتماعی در صنعت معدنکاری

فعالیت هر شرکت اقتصادی اگر بدون در نظر گرفتن مسئولیت اجتماعی باشد، می‌تواند نتایج زیان‌باری هم برای خود شرکت و هم برای افرادی که به‌گونه‌ای با فعالیت‌های آن درگیر هستند، به‌دنبال داشته باشد. معدن‌کاری یکی از همین فعالیت‌های اقتصادی است که توجه به الزامات مدیریتی در ادارهٔ آن برای هماهنگ کردن منافع این نوع فعالیت با رفاه جامعه، نقش مهمی دارد. اما قدقر قوانین مسئولیت اجتماعی در حوزهٔ معدن‌کاری در ایران پررنگ است و مواضعی که باعث شده قوانین منسجم برای فعالان اقتصادی نداشته باشیم چیست؟ کارشناسان در گفت‌وگو با «ویژه‌نامهٔ مسئولیت اجتماعی» از اهمیت وجود این نوع قوانین و لزوم انجام معدن‌کاری مسئولانه می‌گویند.

| صدف سرداری |

| روزنامه‌نگار |

مسئولیت اجتماعی به این معناست که شرکت‌های اقتصادی در تصمیم‌گیری‌های خود به اثرات آن بر محیط زیست و اجتماع پیرامون توجه کنند. به بیانی دیگر این شرکت‌ها در قبال محیط زیست و جامعه مسئول هستند و باید با فعالیت‌هایی آشکار و شفاف، دامنهٔ تصمیمات و پیامدهای آن را مشخص کنند. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی که مردادماه امسال منتشر کرده است، به این نکته اشاره می‌کند که از اواسط قرن بیستم کنترل آلودگی‌های محیط زیستی، ایمنی و سلامت محیط کار، ایجاد فرصت‌های برابر شغلی، ارتقای کیفیت محصولات شرکت و رعایت حقوق کارگران، جزء لینفک مطالبات اندیشمندان علوم اجتماعی و جامعه از کارخانجات و شرکت‌های تجاری بوده است. چنان که تحقیقات نشان می‌دهند بی‌توجهی شرکت‌ها به این حوزه تأثیرات جدی بر اعتماد جامعه به آنها و بالتبع بر فروش محصولات و خدمات آنها داشته است. درواقع مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیای امروز نقشی مهم در توسعهٔ پایدار جامع و جبران آسیب‌های کارخانجات و شرکت‌ها به محیط زیست و ساختار اجتماعی مناطق محلی دارد.

چالش‌های مسئولیت اجتماعی در ایران

بخش دیگر گزارش مرکز پژوهش‌ها اضافه می‌کند که با بررسی اسناد بین‌المللی و قوانین موجود در ایران می‌توان به این نتیجه رسید که حوزهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیای امروز به‌صورت ترکیب «قانونگذاری» و «فعالیت داوطلبانه» پیش می‌رود و در ایران نیز به‌صورت پراکنده در قوانین مختلف ظهور و بروز داشته است. اما همین قوانین هم چالش‌های مختلفی دارند. یکی از موارد آن، «ضمانت اجرای ضعیف» قوانین است: «حوزهٔ محیط زیست یکی از مهم‌ترین موضوعات حوزهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست. چنانکه در قوانین حفاظت و بهسازی محیط زیست و نحوهٔ جلوگیری از آلودگی هوا آمده، سازمان محیط زیست اجازه دارد به‌راحتی با شرکت‌های متخلف برخورد کند، اما در عمل این اتفاق کمتر رخ می‌دهد.» این گزارش مواردی چون فشار شرکت‌های متخلف و سایر دستگاه‌های اجرایی، احتمال بیکاری کارگران مجموعه، نبود بودجه مناسب برای بهسازی شرکت آینده و… را از مهم‌ترین عوامل ضعف در ضمانت اجرایی قوانین می‌داند.

همچنین گزارش می‌افزاید: «شرکت‌های دولتی برای اجرای پروژه در مناطق، مکلف به

ارزیابی آیین‌نامهٔ اجرایی جزء ۲ بند «الف» ماده ۸۰ برنامهٔ ششم توسعه هستند و اساسا شرکت‌های دولتی برای اجرای پروژه در مناطق، مکلف به ارزیابی آثار اجتماعی تأسیس خود در آن منطقه نیستند و صرفا شرکت‌ها مجاز به هزینه‌کرد بخشی از منابع خود در این حوزه هستند. حال آنکه ممکن است به‌سبب تأثیر آن کارخانه در محل مورد نظر، ترکیب جمعیتی آن منطقه و امکانات موجود کاملاً مختل شود. البته این تکلیف به‌دلیل منع اصل ۷۵ قانون اساسی در طرح‌های مجلس نمی‌تواند ایجاد شود و نیازمند لایحه‌ای مجزا برای این حوزه است.»

«وجود قوانین منگترک بدون متولی واحد در حاکمیت» چالش دیگر این حوزه است. همچنین «موارد نوظهور حوزهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها» مانند حریم خصوصی مصرف‌کنندگان و شفافیت، کمتر مورد توجه سیاستگذاران در ایران بوده است. حال آن‌که بخش قابل‌توجهی از مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها داوطلبانه و در جهت توسعهٔ اجتماعی است، با این حال «بیشتابی اخلاقی باید گفت یک رویکرد جامعه‌محور و مبتنی بر ابایدها و نیاید‌های اخلاقی وجود دارد که هر شهروند، چه کسی که از خدمات معدن بهره‌مند است و چه اداره‌کنندهٔ آن، برای صیانت از میراث مشترک ملی مسئولیت دارد و نباید صرفاً بدلیل منافع شخصی، منافع محیط زیستی را به چالش بکشد. این بخش اخلاقی فراتر از همهٔ الزامات قانونی است.» او دربارهٔ بخش قانونی و هنجاری هم توضیح می‌دهد: «بسیاری از نظام‌های حقوقی سعی می‌کنند برای الزام‌آور کردن پژوهش‌های مجلس در هشت ماده تنظیم شد. ماده ۱ این پیش‌نویس، مسئولیت اجتماعی را این‌گونه تعریف کرده است: «فعالیت‌های اجتماعی توسعه‌ای و خدماتی که یک شرکت، امع از دولتی و خصوصی، در قبال جامعه، محیط زیست، مصرف‌کنندگان، کارکنان، سهامداران انجام می‌دهد.»

ماده ۳ آن «شرکت‌های تجاری اعم از دولتی و خصوصی» را ملزم کرده است که فعالیت‌های داوطلبانهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت خود را براساس «نقشهٔ آمایش سرزمین» و «نیازمندی‌های واقعی هر منطقه با اولویت مناطق محروم» انجام دهند.

همچنین در ماده ۷ آن گفته شده که وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است گزارش سالیانهٔ عملکرد قوانین مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را در حوزه‌های مختلف محیط زیستی، کارگری، حقوق مصرف‌کنندگان و آلودگی هوا تهیه و به مجلس شورای اسلامی و جامعه ارائه کند.

چ مسئولیت اجتماعی در معدن‌کاری: بخش اخلاقی فراتر از همهٔ الزامات قانونی

با وجود موارد گفته‌شده، به‌نظر می‌رسد معدن حداقل‌ترین توجه ممکن نسبت را نسبت به مسئولیت اجتماعی دارند و کمتر‌معذنی داریم که به این موضوع توجه ویژه داشته باشد. نتیجهٔ چنین کمیودی، چالش‌های مختلف و واکنش جوامع محلی بوده است. از جانب دیگر می‌توان گفت نبود قوانین منسجم در حوزهٔ معدن‌کاری مسئولانه یکی از چالش‌های اصلی است؛ هرچند که قوانین پراکنده‌ای را می‌توان در قانون محیط زیست، ماده ۴۳ برنامهٔ ششم توسعه، قانون معادن و … دید، اما لزوم این قوانین به‌صورت منسجم وجود داشته باشند.

«صالح نقره‌کار»، حقوقدان و وکیل دادگستری دربارهٔ قوانین مسئولیت اجتماعی در ایران می‌گوید: «بخشی از مسئولیت، اجتماعی اخلاقی و ترویجی است و بخش دیگر آن هنجاری و تکلیفی. در بخش اخلاقی باید گفت یک رویکرد جامعه‌محور و مبتنی بر ابایدها و نیاید‌های اخلاقی وجود دارد که هر شهروند، چه کسی که از خدمات معدن بهره‌مند است و چه اداره‌کنندهٔ آن، برای صیانت از میراث مشترک ملی مسئولیت دارد و نباید صرفاً بدلیل منافع شخصی، منافع محیط زیستی را به چالش بکشد. این بخش اخلاقی فراتر از همهٔ الزامات قانونی است.» او دربارهٔ بخش قانونی و هنجاری هم توضیح می‌دهد: «بسیاری از نظام‌های حقوقی سعی می‌کنند برای الزام‌آور کردن پژوهش‌های مجلس در هشت ماده تنظیم شد. ماده ۱ این پیش‌نویس، مسئولیت اجتماعی در حوزه‌های مربوط به منافع جمعی که معادن هم یکی از آنها تلقی می‌شوند، نظارت‌ها، ضمانت‌ها و خسارت‌های قابل‌توجهی را برای جبران در نظر بگیرند تا زمینه‌های نقض مسائل حقوقی و تجاوز از حدود اختیارات کاهش پیدا کند و با ملاحظات مسئولیت مدنی، هرکسی که باعث بهره‌برداری ناروا و نابجا شده است، با الزامات سنگین‌ترانهٔ قانونی مواجه شود.»

به‌گفتهٔ او، در این زمینه الزامات قابل‌توجهی در قانون مسئولیت مدنی داریم که یک قانون ریشه‌دار و قدیمی است: «درنظام حقوقی ما در زمینهٔ جبران خسارات، نارسایی‌هایی وجود دارد که باید آن را در نظر داشته باشیم و با مقامات قضایی تقاضا کنیم آن موضوعات مرتبط با معادن را که در تناقض با حقوق عامه و به‌طور انحص با محیط زیست است، با دقت بیشتر مورد بررسی قرار دهند و طبق ماده ۲۹۰ آیین دادرسی کیفری، در مورد جرمایی که دارای جنبهٔ عمومی هستند، حساسیت کافی را متناسب با اصل ۵۰ قانون اساسی نشان دهند.»

نقره‌کار ادامه می‌دهد که مسئولیت اجتماعی در حوزهٔ معدن‌کاری در ایران بیشتر دارای بعد مسئولیت اجتماعی، اخلاقی و شهروندی است: «هرچند که قانون‌گذار در زمینهٔ جبران خسارت دستش باز است، در مورد جرایم علیه محیط زیست می‌تواند الزاماتی را برای ناقضان حقوق مردم اعمال کند.»

او در پاسخ به این سؤال که وجود این‌دست قوانین چطور می‌تواند کمک کند معادن تا با جامعهٔ محلی ارتباط برقرار کنند و منافع آنان را ببینند، می‌گوید: «می‌تواند زمینه‌هایی را برای بهتر شدن وضعیت مسئولیت اجتماعی فراهم کند. دربارهٔ نبود این قوانین و تهدید توسعهٔ پایدار جامعه، باید به الزامات ترویجی و آموزشی اهتمام بیشتری شود و از زمینهٔ نقض سیستماتیک حقوق به‌خصوص توسط سوداگران جلوگیری شود، چراکه زمینهٔ رانت‌گیری را به‌وجود می‌آورد.»

قوانین، زمینه‌ساز ایجاد پارادوکس

«محمدعلی نجفی توانا»، وکیل دادگستری و حقوقدان، نیز موضوع بهره‌برداری از معادن و اثرات آن بر محیط زیست را از جهات مختلف قابل ارزیابی می‌داند: «در بخشی که مربوط به استفاده از معادن کشور است، با نوعی پارادوکس مواجهیم. یعنی از یک طرف برای توسعهٔ پایدار الزاماً باید از قانون موجود استفاده کنیم، اما از طرف دیگر با توجه به واقعیت‌های موجود، مسلماً استفاده از این منابع موجب بروز خسارات و تخریب محیط زندگی انسان‌ها خواهد شد. قوانین موجود عملاً زمینه‌ای را فراهم کردند که با نوعی تضاد مواجه باشیم.»

به‌گفتهٔ او، قانون معادن از جمله قوانینی است که در مواد مختلف آن چگونگی واگذاری معادن به اشخاص در چارچوب سیاست عدم تصدی‌گری، ضوابطی را پیش‌بینی می‌کند که در چارچوب این ضوابط افراد را ملزم کرده است خسارات و تخریب محیط زیست را به حداقل برسانند: «اما در عمل با اشکالات عدیده‌ای مواجهیم. وزیر صنعت، معدن و تجارت به‌عنوان متولی این امر در داخل دولت وظیفهٔ توسعهٔ معادن را برعهده دارد که اکنون حدود پنج هزار معدن غیرفعال داریم. از طرفی سازمان حفاظت محیط زیست براساس قانون ۱۳۵۳ و اصلاحیهٔ ۱۳۷۱ وظیفهٔ نظارت کامل بر اکتشاف و بهره‌برداری از معادن را دارد و هر جا آلودگی خاک، آب و هوا رؤیت شد، باید مداخله کند. ریاست شورای‌عالی حفاظت از محیط زیست نیز با شخص رئیس‌جمهور است که باید از توسعهٔ معادن، تولید، اکتشاف و بهره‌برداری آن با توجه به اینکه عمدتاً در مناطق روستایی قرار دارند، حمایت کند. اما از طرف دیگر گفته می‌شود برای بهره‌برداری از معادن چاره‌ای جز تخریب وجود ندارد.»

به‌گفتهٔ نجفی توانا «رعایت استانداردهای موجود» هم موضوع دیگر است: «ارزیابی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس، انجمن‌های غیردولتی، انجمن‌های تخصصی و انجمن علمی جنگلبانی کشور نشان می‌دهند که اگر به همین شکل پیش برویم، اکوسیستم ما رو به نابودی می‌رود. درآمد استفاده از معادن هرچند در کوتاه‌مدت می‌تواند باعث افزایش درآمد ملی شود، اما خسارات وارده قابل‌جبران نیست.»

او معتقد است در بحث قوانین چند مشکل عمده داریم: «اولاً در تطبیق با قوانین اکثر کشورهای جهان از لحاظ قانونگذاری دچار چالش‌ها و کمبودهای زیادی هستیم. چالش دوم در تطبیق با استانداردهای بین‌المللی است. حتی کنوانسیون‌های جهانی موجود برای حفظ محیط زیست را آن‌طورکه باید رعایت نمی‌کنیم. چالش سوم ضعف و ناتوانی در مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست است. وقتی نمایندهٔ این سازمان در کمیته‌های مختلف حضور دارد، عملاً در اقلیت است و قدرت چندانی برای مخالفت ندارد. مشکل دیگر هم به فساد موجود در کشور برمی‌گردد، گاهی می‌بینیم منابع طبیعی به افراد ذی‌نفعوذ و آگذار می‌شود.»

این حقوقدان ادامه می‌دهد: «از دیگر موارد هم می‌توان به این موضوع اشاره کرد که سازمان محیط زیست قدرت چانه‌زنی در صدور پروانه ندارد. ضعف در نظارت نیز چالش دیگر است؛ چراکه با وجود اینکه در قانون پیش‌بینی شده یک نفر بر بهره‌برداری از معادن نظارت کند، اما به‌دلیل اینکه سازمان حفاظت محیط زیست بودجه‌ای برای تأمین حقوق این افراد ندارد، ممکن است نظارت به‌خوبی انجام نشود یا اینکه به‌دلیل روابط مالی از نظارت چشم‌پوشی شود. بنابراین، نظارت لازم با دلسوزی وجود ندارد.»

نجفی توانا دربارهٔ مشکلات صدور پروانهٔ اکتشاف نیز توضیح می‌دهد: «این پروانه صرفاً برای مطالعه و بررسی است و نباید تخریبی صورت بگیرد. درحالی‌که می‌بینیم زمانی که پروانه صادر می‌شود، عملاً تخریب نیز آغاز می‌شود. اگر در راستای پروانهٔ اکتشاف، پروانهٔ بهره‌برداری صادر شود و نمایندهٔ سازمان حفاظت محیط زیست مخالفت کند و مخالفتش با اعتراض ذی‌نفع

مواجه شود، موضوع طبق تبصرهٔ مقرر ماده ۲۴ در هیئت حل اختلاف مطرح می‌شود. اما در این هیئت حل اختلاف نمایندهٔ سازمان محیط زیست در اقلیت است. بنابراین، ممکن است نظری که درنهایت مطرح می‌شود، نتواند تأمین‌کنندهٔ نظر سازمان حفاظت محیط زیست باشد.»

مورد دیگری که این حقوقدان به آن اشاره می‌کند لزوم استفاده از ظرفیت‌های انجمن‌های مردم‌نهاد است: «به‌دلیل فشار وارد بر برخی از اعضای این انجمن‌ها، طرفداران محیط زیست آن‌گونه که باید، امکان حفاظت ندارند. اگر اجازه داده شود که نهادهای خودجوش مردمی برای اجرای قوانین در کنار دولت نظارت کنند، خسارات وارده به محیط زیست، حیات‌وحش و منابع طبیعی کمتر خواهد شد. حتی اگر قادر باشند بدون تعارف با هر نوع تعرض و هجمه با این ارزش‌ها برخورد کنند و حتی بتوانند با تغییر قانون از جمله تغییر ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری به‌عنوان شاکی در مراجع قضایی حضور پیدا کنند، بسیار می‌تواند مؤثر باشد.»

10

محمدعلی نجفی توانا: قانون معادن از جمله قوانینی است که در مواد مختلف آن چگونگی واگذاری معادن به اشخاص در چارچوب سیاست عدم تصدی‌گری، ضوابطی را پیش‌بینی می‌کند که در چارچوب این ضوابط افراد را ملزم کرده است خسارات و تخریب محیط زیست را به حداقل برسانند، اما در عمل با اشکالات عدیده‌ای مواجهیم

نجفی توانا معتقد است سال‌هاست که مستمع فریاد و اعتراض برخی مسئولان محیط زیست هستیم که با زبان بی‌زبانی و با نوعی خودسانسوری می‌گویند نمی‌توانیم معیارهای محیط زیست را در پیوند با تکالیف موجود خلأ اعمال کنیم: «درنتیجه در محیط زیست هر روز با نوعی افول و عقب‌نشینی مواجهیم. به‌گونه‌ای که به‌نظر می‌رسد مسئولان محیط زیست کاملاً در این بخش منفعل شده‌اند. به‌طور کلی معدن‌کاری فقط درآمدزایی نیست بلکه ایجاد تعادل است و چالش‌های ما فقط به قوانین برنی‌گردد بلکه ضعف مدیریتی نیز وجود دارد.»

نبود قوانین منسجم

«کیومرث سردمی‌واله»، عضو کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی دربارهٔ چرایی نبود قانون منسجم برای مسئولیت اجتماعی در حوزهٔ معدن‌کاری می‌گوید: «شرکت‌ها و معادن فعال آسیب‌های مختلفی بر جامعه از جمله تخریب منابع طبیعی، آلودگی محیط زیست و … دارند. طبعی است که در مورد جبران خسارت برای آنها مسئولیت در نظر گرفته شده است. اینکه قانونی مصوب نشده، به این برمی‌گردد که طرح یا لایحه‌ای در این دوره به مجلس داده نشده، اما مجموعاً مسئولیت اجتماعی مبنای قانونی دارد.»

او ادامه می‌دهد: «شکی نیست که مسئولیت اجتماعی باید در دستور کار قرار گیرد و نیاز است که قانون مدون و عملیاتی که قابلیت اجرایی داشته باشد، لازم است. در برنامهٔ توسعهٔ هفتم هم به این موضوع اشاره شده، اما بااین‌حال معتقدم محکم به آن پرداخته نشده است.»

این نمایندهٔ مجلس دربارهٔ چرایی مطرح نشدن چنین طرح یا لایحه‌ای توضیح می‌دهد: «دلیل مطرح نشدن این موضوع هم می‌تواند به آن برگردد که متولیان معادن و بهره‌برداران که بیشتر هم بخش خصوصی هستند، تمایلی به الزامات قانونی که آنها را ملزم به انجام مسئولیت‌های اجتماعی هزینه‌بر کند، ندارند. اگر قانون مدون و محکمی وجود داشته باشد، قطعاً در آبادانی مناطقی که این معادن آسیب می‌زنند، می‌تواند مؤثر باشد.» با توجه موارد مطرح‌شده و قوانین موجود در حوزهٔ مسئولیت اجتماعی، به‌نظر می‌رسد اگر قوانین منسجم‌تری وجود داشته باشد، زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی بهره‌برداری از معادن کاهش می‌یابد و فعالیت‌های آنها می‌توان یک فرصت برای توسعه شناخته شود.»

تجربه‌های بین‌المللی در حوزه فناوری و توسعه پایدار چه پیامی دارند؟

فناوری، راهی برای توسعه پایدار شرکت‌های معدنی

AFB

علی سیامکی |
مدیر توسعه کسب‌وکار شرکت
GKM Consultants

به صنعت، این مفهوم به معدنکاری هم وارد شد. توسعه پایدار در معدنکاری اصولاً بر اساس اهداف تعریف شده سازمان ملل متحد است و باعث شده جامعه معدنی به موضوعاتی مانند مشکلات آب، فقر، اقتصاد جامعه محلی، آموزش و... توجه کند و سالیانه گزارش پایداري بدهد. از طرف دیگر معدنکاری با ذینفعان متفاوتی طرف است که از جامعه محلی گرفته تا دولت‌ها و سندیکاهای را دربر می‌گیرد. این ذینفعان انتظارات مختلفی دارند که با توجه به آن اهداف به مسئولیت اجتماعی می‌پردازند.

بنابراین وقتی وارد بحث فناوری می‌شویم، می‌بینیم شرکت‌های معدنی از فناوری استفاده کرده‌اند تا بخش‌های مختلف اهداف توسعه پایدار خود را تأمین کنند که یک بخش مهم آن به شفاف‌سازی کمک می‌کند که یکی از این موارد

اشتراک داده‌های محیط زیستی و... است. به طور مثال شرکت «باریک گلد» سیستم پایش کیفیت آب‌های اطراف معدن را به وجود آورده و تمام اطلاعات آن به صورت لحظه‌ای در اختیار جامعه محلی یا هر سازمان دیگری قرار می‌گیرد. یا شرکت‌هایی که فعالیت معدنی آنها باعث گرد و غبار می‌شود، سیستم کنترل کیفیت هوا دارند و سایت تعریف کرده‌اند و وضعیت آنها توسط همگان قابل بررسی است.

بخش دیگری از فناوری که در حال حاضر وارد جامعه معدنی شده و فراتر از جامعه محلی است، بحث گرمایش زمین است. به جای استفاده از سوخت‌های فسیلی به خودروهای الکتریکی روی آورده‌اند و در حال حاضر در بسیاری از معادن زیرزمینی مورد استفاده است. اینها باعث می‌شوند مصرف انرژی و تپوچه کمتری مورد نیاز شود و در معادن روباز هم عاملی است که گرمایش زمین و میزان تولید گازهای گلخانه‌ای معدن کاهش پیدا کند. وقتی عمیق‌تر و از ابعاد مختلف فناوری را بررسی می‌کنیم، می‌بینیم با وجود سنسورهای مختلف و در بخش‌های مختلف معدن مشخص است معدن چه میزان تولیدی داشته و تولید آن چه نرخ در حال تغییر است. این اطلاعات برای دولت‌ها مورد استفاده است و با توجه به قوانین هر کشور نیاز به مانیتور کردن اطلاعاتی از این دست دارند تا مالیات‌هایی را هم در نظر بگیرند. از طرفی فناوری‌هایی چون بلاک‌چین هم کمک می‌کند که منشأ تولید یک ماده معدنی و... به صورت شفاف در اختیار خریدار نهایی قرار گیرد. چراکه یکی از بحث‌های فعلی در دنیا این است که آیا معدنکاری به صورت مسؤلانه است؟ آیا رشوه و فساد در این حوزه وجود دارد یا نه و سیستم‌های

بر بستر بلاک‌چین این فضا را رصد می‌کنند. نکته دیگر شفافیت در معدنکاری است. فناوری باعث شده که با استفاده از شبیه‌سازی‌ها، شرکت‌های معدنی قبل از اینکه عملیاتشان پیش برود تمام سایت معدنی از بخش استخراج تا فرآوری را شبیه‌سازی کرده و با استفاده از واقعیت مجازی آن را در اختیار ذینفعان مختلف خود بگذارند. این ذینفعان رده‌ها، نیازها و الزامات‌های مختلف دارند. بنابراین شرکت معدنی می‌تواند براساس اینها، بخشی از شبیه‌سازی‌های خود را در اختیار آنان قرار دهد. مثلاً برای جامعه محلی که هیچ دیدی نسبت به معدنکاری ندارند و نمی‌دانند چه تغییراتی اتفاق می‌افتد، این کار باعث می‌شود که درک کنند که در ۱۰ سال آینده، معدنکاری چگونه می‌تواند اکوسیستم آنان را تغییر دهد و از طرف دیگر متوجه شوند که معدنکاری چه اثرات مثبتی بر اقتصاد و محیط زیست داشته است. علاوه بر این موارد، شبیه‌سازی برای دولت محلی می‌تواند این سود را داشته باشد که معدنکاری قرار است تا چه میزان اشتغال‌زایی کند و این اشتغال چه اثرگذاری در آن منطقه دارد تا به معدنکاری اجازه دهد عملیات خود را گسترش دهد. بنابراین شفافیت باعث می‌شود که نه تنها ذینفعان نسبت به عملیات معدنی اعتماد پیدا کنند بلکه اگر شفافیت شکل گرفته باشد باعث می‌شود در موافقی که معدنکاری دچار بحران‌هایی چون گرفتن مجوز برداشت یا استخراج می‌شود، جامعه محلی از معدنکاری حمایت کند چراکه سود مستقیم آن را در زندگی خودش می‌بیند.

موضوع دیگری که شرکت‌های معدنی پیشرو در سال‌های اخیر دنبال کرده‌اند، ایجاد پلتفرم‌هایی است که امکانی را برای ذینفعان فراهم می‌کند تا انتظارات، اعتراضات و نیازهای خود را در آن پلتفرم اعلام کنند

شبیه‌سازی برای دولت محلی می‌تواند این سود را داشته باشد که معدنکاری قرار است تا چه میزان اشتغال‌زایی کند و این اشتغال چه اثرگذاری در آن منطقه دارد تا به معدنکاری اجازه دهد عملیات خود را گسترش دهد. بنابراین شفافیت باعث می‌شود که نه تنها ذینفعان نسبت به عملیات معدنی اعتماد پیدا کنند بلکه جامعه محلی از معدنکاری حمایت کند چراکه سود مستقیم آن را در زندگی خودش می‌بیند

موضوع دیگری که شرکت‌های معدنی پیشرو در سال‌های اخیر دنبال کرده‌اند، ایجاد پلتفرم‌هایی است که امکانی را برای ذینفعان فراهم می‌کند تا انتظارات، اعتراضات و نیازهای خود را در آن پلتفرم اعلام کنند. باتوجه به اینکه پلتفرم‌ها موقعیت مکانی پروژه‌های معدنی را دارند، تحلیلی براساس نیازهای مختلف موجود در مناطق مختلف پروژه‌های عملیاتی انجام می‌دهند و در واقع این نیازها را با استفاده از هوش مصنوعی، اولویت‌بندی می‌کنند که چه نیازهایی در آن جامعه وجود دارد. براساس این، برنامه سال آینده را نیز مشخص می‌کنند؛ هر سال منتشر می‌کند، یک ماتریس ذینفعان هم دارد که انتظارات، اعتراضات و نیازهای آنها را رصد کرده و مشخص می‌کند براساس این گزارش‌ها، در سال آینده باید روی چه موضوعاتی سرمایه‌گذاری کند. شرکت‌های پیشرو تمام اینها را به صورت لحظه‌ای و زنده در سایت خود منتشر می‌کنند که باعث می‌شود اعتماد شکل بگیرد و زمانی که اعتماد شکل می‌گیرد، شرکت‌های معدنی می‌توانند با خیال راحت‌تری سرمایه‌گذاری بلندمدت‌تری کنند.

خبر
مروری بر مباحث همایش اول هزار و چهارصد
ملاحظات درباره
گزارش دهی پایداری و حفظ محیط‌زیست
| حمیدرضا میرزاده |
| کارشناس محیط زیست |

یک موضوع مهم، گزارش ارزیابی اثرات محیط زیستی است که همیشه محل مناقشه بوده است. در گزارش‌های ارزیابی یک بخش محاسباتی داریم و در نهایت نظر کارشناسی ارائه داده می‌شود. این گزارش یک چکیده غیرفنی هم دارد. این چکیده غیرفنی خطایش به مردم است و گزارش‌ها اصلاً و ابداً محرمانه نیستند. سود و زیان احداث یک معدن محاسبه می‌شود اما بخش مهم اطلاع‌رسانی است. جامعه‌ای که کارشناسان صنعت را ایجاد می‌کنیم ذینفعان اصلی هستند و باید در جریان قرارگیرند که چه اتفاقی می‌افتد. برای مثال اینکه مردم می‌خواهند یک چیزی را از دست بدهند و به جایش درآمد صنعت را داشته باشند. به نظر می‌رسد حلقه مفقوده اطلاع‌رسانی است. بخش مهمی از صنایع وابسته به معدن‌مان در جاهایی احداث شده است که نباید احداث می‌شده است. باید در نظر بگیریم چه به جامعه می‌دهیم و چه از جامعه می‌گیریم. در اینجا توجه به توسعه پایدار واضح می‌شود. از طرف دیگر می‌دانیم نمی‌توانیم فعالیت‌های اقتصادی و معدنی را تعطیل کنیم. پس رسیدن به یک تعادل اقدامی است که باید به آن برسیم. یکی از راه‌ها مالیات کربن است تا صنایع به سمت انتشارکربن کمتر بروند. مساله مسئولیت اجتماعی چیزی است که به تاژگی در کشور ما، هرچند دیر، دارد جا می‌افتد. مثلاً به عنوان مسئولیت اجتماعی چند هکتار درخت بکارند یا مدرسه بسازند.

این واقعا تأثیری که روی محیط زیست و منابع می‌گذاریم را پوشش نمی‌دهد. به‌خاطر همین جایگزینی برای آن پیشنهاد شده و آن هم ارائه گزارش‌های پایداری است تا متوجه شویم چه‌کار کنیم که تأثیر منفی به صفر برسد. پس باید به یک رفاه و محیط‌زیست پایدار فکر کنیم و لازم‌ه آن توجه به جامعه است.

بخشی از فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکت معدنی و صنعتی گهر زمین

مرمت و بازسازی قلعه تاریخی منوجان

مشارکت در پروژه دهکده بزرگ گردشگری گهر پارک سیرجان

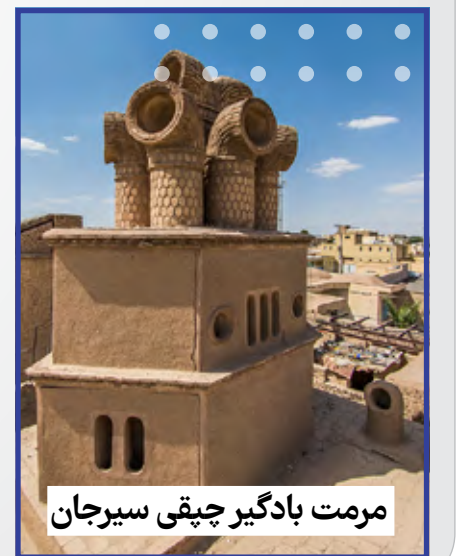
پروژه باغ ایرانی سیرجان

احداث هتل سنتی قلعه گنج

پروژه عدالت آموزشی جنوب کرمان

مرمت باادگیر چیقی سیرجان

مرور مباحث همایش اول (۱۴۰۰)

فرآوری مواد معدنی و توسعه پایدار

مجید فدایی‌فرد |

اول از صنعت شروع می‌کنیم و بعد وارد معدن می‌شویم. توسعه پایدار سابقه ۳۰ساله دارد. در قرن ۲۰ برای اولین‌بار بحث توسعه پایدار مطرح شد. چون سه نسل قبل فقط هدفش پول درآوردن و مصرف بود. توسعه پایدار را ۱۷۰ کشور تأیید و امضا کردند. امروز از نسل چهارم که خیلی هم نمی‌گذرد چالش‌هایی وجود دارد. اتحادیه اروپا گفته باید از رویکرد انسان‌محور گذار کنیم. صنعت نسل چهارم انعطاف‌پذیری کمتری داشت و هدف مصرف بود. بحث انسان‌محوری یعنی برای خودمان تلاش کنیم. تاب‌آوری یعنی تاب‌آوری در مسائل اقلیمی. پایداری یعنی توسعه پایدار. حال وارد بحث معدن می‌شویم. در معدن یک بخش صنعت هم داریم. یک وب‌سایتی در ۲۰۲۱ موضوع‌هایی برای افق معدن در ۲۰۲۲ داشت. دو موضوع اصلی بحث‌های محیط زیستی و توسعه پایدار است و رتبه اول را دارند. این گزارش حاصل تحقیقات گسترده است. مشابه آن یک گزارشی در معاونت ریاست‌جمهوری تهیه شد: طرح تاب‌آوری ملی و رقابت‌پذیری معدن. معدن را در سه قسمت اصلی بررسی می‌کنم: اکتشاف، استخراج، فرآوری. در بحث معدن وقتی به توسعه پایدار گره می‌خورد، اقتصاد و بهره‌وری سبز را مطرح می‌کنیم. این بحث در انگلستان کلید خورد. نهایتاً در کنفرانس ۲۰۱۲ ريو بحث اقتصاد سبز و ریشه‌کن‌شدن فقر مطرح شد. اقتصاد سبز ابزارها و تکنولوژی‌های مناسب را به کار می‌برد. درگذشته می‌گفتند که معدن‌کارها دشمن زیست محیطی‌ها هستند و برعکس. اما در واقع اینها می‌توانند باهم کسب سود کنند. در مورد بحث مصداقی فراریندهای لازم برای فرآوری مواد معدنی چالش‌هایی داریم. حجم عظیمی باطله داریم که به همان محیط زیست بازمی‌گردد. این باطله با چارچوب‌های مهندسی دیو می‌شود. خیلی از این باطله‌ها چون خردایش شده‌اند، بسیاری از هزینه‌ها نیز پرداخت شده‌اند؛ بنابراین هزینه‌های زیادی لازم نیست؛ بنابراین خود بافرآوری باطله‌ها ذیل بحث توسعه پایدار می‌گنجد؛ چون ما محیط‌زیست را خراب نمی‌کنیم.

بحث پژوهش‌های فرآوری خشک برای کشورهای کم آب مثل ایران است. لازم است که تجهیزات بسازیم که این کار را انجام دهد. مدیریت آب هم جدیداً مطرح شده است. در مورد معدن‌کاری شهری و توسعه عناصر پایدار از زباله‌های شهری، فقط بحث معدن نیست که یک معدنی را بگیریم و استخراج کنیم. زباله‌ها می‌تواند بافرآوری شود و دوباره استفاده شود. این زباله‌ها باید جمع و جمع‌آوری شود که خودش یک چالش است. عناصر استراتژیک، آینده دیاست. مسائل ژئوپلیتیکی و جنگی به این‌ها وابسته است و یک لیست ۱۶-۱۵ تایی از عناصر مثل لیتیموم در باتری خوشبیدی، تیتانیوم… وجود دارد. باید کارخانه‌های موجود را عارضه‌یابی و استاندارد کنیم. ما می‌توانیم بدون اینکه محیط زیست را خراب کنیم همان کارخانه را ارتقا دهیم. در مرکز تحقیقات فناوری ایران در استان البرز نزدیک به ۱۵ سال کار توسعه پایدار در یک آزمایشگاه تحقیقاتی انجام می‌شود. اقداماتی هرچند کم در این حوزه شروع شده است. در بحث باطله‌ها کار شده و تجهیزات کم آبرداریم که ۱۰ تا ۱۵ درصد مصرف آب را کاهش می‌دهد.

در سال ۹۷ پروژه ارزیابی محیط‌زیستی داشتیم که در فرایند فرآوری، ماده مصرفی را بهینه‌سازی کردیم و اثراتش را کاهش دادیم. در مقیاس نیمه‌صنعتی بحث عناصر نادر خاکی را دنبال کردیم. پروژه غفرت عناصر خاکی و باطله رد مالت صورت گرفت و عناصر باارزش تیتانیوم و نادر خاکی را استخراج کردیم. طلا به‌خاطر مصرف سیانور یکی از چالش‌های محیط زیستی است که درمورد آن هم کار کردیم. روی عناصر با ارزش غنی‌م کوره‌ها نیز کارهایی صورت گرفته است. درخصوص مصرف بخش صنعت از بخش آب به‌خصوص با بحث‌هایی که در اصفهان پیش آمد انگشت اتهام به سمت صنعت رفت. آید عدد کشاورزی را نگاه کنید ۲۰ تا ۹۲ درصد است و سهم صنعت بسیار کمتر است و اصلاً قابل مقایسه نیست.

ویژه‌نامه دومین همایش توسعه پایدار در صنعت معدنکاری

1

2

3

معدان در کشورهای مختلف چطور با مسئولیت اجتماعی فعالیت‌های خود را گسترش می‌دهند

مسئولیت اجتماعی

کانالی برای فعالیت‌های بشردوستانه

به‌جز هند، اکثر کشورهای درحال توسعه‌ای که قوانین CSR را اعمال می‌کنند، آن را به‌اندازهٔ کشورهای توسعه‌یافته رعایت نمی‌کنند و ابتکارات CSR در کشورهای درحال توسعه مثل هند، پاکستان و لبنان فعالیت‌های خیریه‌ای محسوب می‌شوند

معدن یکی از بحث‌برانگیزترین صنایع به‌گونه‌ای است که هم به‌نفع جامعه و هم تهدیدی برای آن محسوب می‌شود. امروزه جامعه خواسته‌های بیشتری از شرکت‌ها دارد تا علاوه‌بر ایفای نقش سنتی خود در تأمین کالا و خدمات، درمسائل اجتماعی نیز مسئولیت‌پذیر عمل کنند. تحقیقات بسیاری روی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها یا CSR انجام شده و رابطهٔ بین CSR و عملکرد مالی توجه ویژه‌ای را به‌خود جلب کرده است. اما باین‌حال، هیچ اجماعی بین نتایج این مطالعات وجود ندارد. از نظر تئوری، نظریهٔ نئوکلاسیک می‌گوید رابطهٔ بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی منفی است؛ چون CSR هزینه‌های اضافی را روی دست شرکت‌ها می‌گذارد و بوجهٔ آن از سرمایه‌گذاری‌های با‌لقوهٔ سودآور تأمین می‌شود.

| یاسمن طاهریان |

| روزنامه‌نگار|

در چند دههٔ گذشته چالش بین جوامع و شرکت‌های معدنی منجر به تولد عبارت «درگیری معدنی» شده است. این عبارت نشان‌دهندهٔ تاریخچهٔ طولانی منابع طبیعی است که منشأ درگیری‌ها بین جوامع و شرکت‌های معدنی بوده است. باین‌حال، بیشتر تحقیقات صورت‌گرفته روی درگیری از منظر جوامع، مورد براسی قرار گرفته‌اند. بنابراین، اطلاعات بسیار کمی دربارهٔ مسئولیت شرکت‌های معدنی در برابر درگیری وجود دارد. از سوی دیگر تئوری سهامداران می‌گوید شرکت‌ها باید با تمام ذی‌نفعان روابط خوبی داشته باشند و هزینه کردن برای CSR می‌تواند عملکرد مالی را از طریق مزایای غیرمستقیم بهبود بخشد. نظریهٔ مبتنی‌بر منابع نیز رابطهٔ مثبتی بین CSR و عملکرد مالی نشان می‌دهد؛ چون سرمایه‌گذاری در CSR می‌تواند در توسعهٔ منابع داخلی جدید، فرهنگ سازمانی و همچنین کسب مزایای عمومی از طریق شهرت خوب کمک کند.

یکی از دلایل مهم درگیری بین جوامع و شرکت‌های معدنی، سیاست‌ها و شیوه‌های عملکرد معدن‌کاری است که به دوران آپارتاید در آفریقای جنوبی برمی‌گردد. ریشهٔ این مشکل را می‌توان در وضع قوانین اولیه در مورد حقوق و توسعهٔ معدن، مثل ماده ۲۰ سرزمین بومی در سال ۱۹۱۳ و ماده ۱۸ توسعهٔ آفریقای جنوبی در سال ۱۹۳۶ پیدا کرد که حقوق جوامع بومی را بی‌اهمیت می‌دانست. به همین ترتیب بود که دولت آفریقای جنوبی در مورد حقوق و رفاه محافظت خصوصی در برابر منافع جوامع محافظت کرد.

«دایرهٔ نفوذ اثرات معدن‌کاری

فضای «دایرهٔ نفوذ» هر پروژهٔ معدنی، فضای جغرافیایی تعریف می‌شود که در آن فعالیت‌ها و زیرساخت‌های فیزیکی آن پروژه (معدن، سایت کارخانه، خط لوله و بندر) به‌نوعی بر محیط زیست و جامعه تأثیر بگذاردند. زمانی که اثرات بالقوهٔ قابل‌توجهی شناسایی می‌شوند، شرکت‌ها باید برای ارزیابی دقیق اثر محیط زیستی آن آماده شوند که در آن اثرات احتمالی بر دو منطقهٔ نفوذ تأثیر بگذارند: منطقهٔ نفوذ مستقیم و منطقهٔ نفوذ غیرمستقیم.

منطقهٔ نفوذ مستقیم به فضایی گفته می‌شود که تأسیسات پروژهٔ معدنی در آن قرار گرفته‌اند و فعالیت‌های معدنی مستقیماً بر محیط زیست و جامعه اثر می‌گذارند. منطقهٔ نفوذ غیرمستقیم اثرات غیرمستقیم فعالیت‌های معدنی بر محیط زیست و جامعه است و به‌عبارت دیگر، شامل منطقه‌ای است که اثرات فعالیت‌های معدنی

از فضای فیزیکی اشغال‌شده توسط پروژه و زیرساخت‌های مرتبط با آن فراتر می‌رود و تا فواصلی را که این اثرات دیده می‌شوند، دربرمی‌گیرد. منطقهٔ نفوذ محدودیت‌های خود را دارد چون ارزیابی اثرات محیط زیستی پروژه را تعیین می‌کند. باین‌حال اثرات اجتماعی فراتر از اثرات محیط زیستی یک پروژهٔ معدنی است، چون شامل چگونگی تأثیر یک پروژهٔ معدنی بر طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها ازجمله فعالیت‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و تجاری است. شرکت‌ها باید به استراتژی‌های معدنی خود، اجتماعی شرکت‌ها یا CSR برای به حداقل رساندن، اصلاح، کاهش یا جبران اثرات ناشی از فعالیت‌هایشان عمل کنند. فاکتورهای بسیاری منجر به درگیری‌های اجتماعی ناشی از فعالیت‌های معدنی می‌شوند، اما نگرانی‌های اجتماعی و محیط زیستی جوامع در داخل و خارج از منطقه نفوذ دو موضوع بسیار مهمی به‌شمار می‌روند.

پرو کشورهای اصلی که معدان بسیاری دارد و محصول اصلی صادراتی آن موادی مانند مس، نقره و طلا را شامل می‌شود. شرکت‌های معدنی بزرگ سال‌هاست که در پرو فعالیت می‌کنند و افزایش قیمت مواد معدنی، پرو را به کشوری جذاب برای سرمایه‌گذاری و آغاز پروژه‌های معدنی تبدیل کرده است. در پرو برخی از شرکت‌ها طرح‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را در جوامعی فراتر از منطقهٔ نفوذ خود اجرا می‌کنند و روابط خوبی با آنها دارند. مشکل زمانی آغاز می‌شود که جوامعی که خارج از منطقهٔ نفوذ تعریف‌شده قرار دارند، از مزایای اقتصادی فعالیت معدنی بهره نبرند.

صنعت معدن نقش اساسی در اقتصاد جهانی دارد؛ زیرا مواد خام انرژی حیاتی را برای تعداد بسیاری از صنایع فراهم می‌کند. اما فعالیت‌های معدن‌کاری به‌دلیل اثرات آن بر سلامت کارگران و جوامع محلی و به‌دلیل اینکه تهدیدی برای این جوامع محسوب می‌شوند، مورد انتقاد هستند. بنابراین، شرکت‌ها باید با فعالیت‌های نوآورانه و مسئولیت اجتماعی دست‌وپنجه نرم کنند.

«رابطهٔ معدن‌کاری و سودآوری

شرکت‌های معدنی صنعت‌محوری بوده‌اند که تأثیر برجسته‌ای بر رفاه اجتماعی، بهبود شرایط اقتصادی و مدیریت محیط زیست در استرالیا، جنوب آفریقا، کانادا و فنلاند داشته‌اند. «مجوز اجتماعی» که در ابتدا برای صنعت مواد غذایی و نوشیدنی را با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری بررسی کردند و نتیجهٔ آن اثر مثبت CSR بر عملکرد مالی بوده است. تحقیقات دیگری نشان می‌دهد اثرات مثبت CSR بر ارزش‌افزودهٔ زنجیرهٔ تأمین تأثیر دارد.

معدن‌کاری به توسعهٔ زیرساخت‌ها و کاهش فقر کمک کرده است.

بحث‌هایی مبنی‌بر اینکه آیا مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها می‌تواند به سود تبدیل شود یا نه، وجود دارد. درواقع، این سهامداران هستند که می‌توانند منافع یک شرکت را تعیین کنند؛ چون طرح مبتکرانه یا فعالیت‌های تجاری مرتبط است. مسئولیت اجتماعی یک شرکت همچنین به‌وسیلهٔ طیفی از دیدگاه‌ها مثل تعهد اخلاقی به حقوق بشر، رفاه اجتماعی و حفاظت از فعالیت‌های اقتصادی آن شرکت هدایت می‌شود. ایجاد یک زمینهٔ مشترک برای تمام سهامداران اکثر شرکت‌های معدنی کاری چالش‌برانگیز است. گفته می‌شود که مسئولیت اجتماعی شرکت‌های معدنی می‌تواند ارزش شرکت‌ها را توسعهٔ اقتصادی و سودآوری شرکت (سهامداران) تکامل یابد و به‌سمت پایداری (سهامداران) پیش رود که از طریق طرح‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی صورت می‌گیرد.

علاوه‌برآن، درک‌های معدنی عمدتاً از ابتکارات مسئولیت اجتماعی شرکتی همسو با اهداف توسعهٔ پایدار استفاده می‌کنند. آنها برای ارزش‌گذاری، حفظ و گاه‌ا تغییر منافع سهامداران به‌دلیل فشارهای بازار مالی و نگرانی‌ها از شهرت آن شرکت، منابع قابل‌توجهی را برای مسئولیت اجتماعی سرمایه‌گذاری می‌کنند. همانطور که گفته شد شرکت‌ها می‌توانند از مسئولیت‌اجتماعی شرکتی به‌عنوان کانالی برای فعالیت‌های بشردوستانه به‌نفع جوامع از طریق ایجاد امکانات و زیرساخت‌های مختلف استفاده کنند.

خارج از صنعت معدن، شیوهٔ جدیدی از تحقیقات بر رابطهٔ بین عملکرد مالی و چندین معیار مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در صنایع مختلف با شاخص‌های CSR مشخصی از جمله صنعت مواد غذایی، خودروسازی، گردشگری و بانکداری متمرکز شده است. تحقیقات بیشتر می‌تواند به توسعهٔ سریع صنایع ذکر شده مرتبط باشند. یکی دیگر از رویکردهای جدید برای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی تحقیقات دربارهٔ رابطهٔ بین یک شاخص CSR مشخص مثل مدیریت آب و زنجیرهٔ تأمین باشد. مثلاً وبر و ساندرز هاگبرگ (۲۰۲۰) رابطهٔ بین مدیریت آب به‌عنوان یک شاخص CSR و عملکرد مالی صنعت مواد غذایی و نوشیدنی را با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری بررسی کردند و نتیجهٔ آن اثر مثبت CSR بر عملکرد مالی بوده است. تحقیقات دیگری نشان می‌دهد اثرات مثبت CSR بر ارزش‌افزودهٔ زنجیرهٔ تأمین تأثیر دارد.

«رابطهٔ تأثیر مثبت مسئولیت اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌ها

براساس طبقه‌بندی کشورها، اینکه توسعه‌یافته باشند یا درحال‌توسعه، تفاوت‌های این دو می‌تواند روی اعمال CSR از سوی شرکت‌ها تأثیر داشته باشند. مثلاً نفوذ دولت در کشورهای درحال‌توسعه مثل چین بیشتر از سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای خصوصی است که می‌تواند منجر به کاهش عملکرد مالی و CSR شود. درصورتی‌که دخالت دولت باید در کمترین حد ممکن باشد و طرح‌های CSR از سوی شرکت‌ها دنبال شوند.

به‌جز هند، اکثر کشورهای درحال‌توسعه‌ای CSR را اعمال می‌کنند، آن را به‌اندازهٔ کشورهای توسعه‌یافته رعایت نمی‌کنند. علاوه‌برآن، ابتکارات CSR در کشورهای درحال‌توسعه مثل هند، پاکستان و لبنان فعالیت‌های خیریه‌ای محسوب می‌شوند که میزان شفافیت عملکرد و تعهد آنها در رسانه‌ها بسیار پایین است. درحالی‌که در کشورهای توسعه‌یافته، تعامل با مشتری از طریق شبکه‌های اجتماعی به‌دلیل اینکه در این کشورها از CSR عمدتاً برای جذب مشتریان جدید استفاده می‌شود، بسیار بالاست.

به‌طور کلی مطالعات دربارهٔ مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر عملکرد استفاده از منابع و دستیابی به نتایج مورد نظر در صنعت معدن تأثیر دارد و به دو گروه طبقه‌بندی می‌شود. اول، علی‌رغم اختلاف نظر، محققان بسیاری شواهدی از اثرات مثبت CSR بر عملکرد مالی شرکت‌ها ارائه داده‌اند. اقدامات CSR ابزار مثبتی برای افزایش رضایت، ظرفیت روانی و هویت اخلاقی کارکنان در نظر گرفته می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهد شرکت‌هایی که می‌توانند از هویت اخلاقی خود به‌نحوی بهره ببرند که رضایت سهامداران را جلب کنند، رشد عملکرد مالی آن شرکت بیشتر بوده است. در تحقیقات دیگری که در سال ۲۰۱۹ انجام شد، عملکرد ۴۰ شرکت معدنی که در بازار سهام اندونزی قرار دارند، از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیقات اثرات مثبت ابتکارات CSR و ارتباط بیشتر این دو در طولانی‌مدت را نشان دادند. مطالعات نشان می‌دهند که اثرات مثبت CSR بر عملکرد مالی شرکت‌ها بیشتر در شرکت‌های معدنی دیده می‌شود تا دیگر صنایع.

با ارزیابی ۳۹ شرکت معدنی در اندونزی، اثرات CSR بر ارزش‌کمیاتی‌ها مورد بررسی قرار گرفتند. نتیجهٔ این تحقیق تأیید می‌کند که به‌غیر از مالکیت سازمانی و مدیریت، ابتکارات CSR و عملکرد مالی اثرات قابل‌توجهی بر ارزش یک شرکت داشته‌اند؛ می‌تواند به‌نحوی به‌عنوان واسطه‌ای برای تأثیرات منفی مالکیت سازمانی عمل کند. دومین گروه نتایج به مطالعاتی برمی‌گردد که اثرات منفی یا خنثی ابتکارات CSR بر عملکرد مالی شرکت‌ها در صنعت معدن را نشان می‌دهند. تحقیقات دربارهٔ رابطه بین CSR، مالکیت خانوادگی و مدیریت درآمد سهامداران اکثر شرکت‌های معدنی در کارش‌برانگیز است. گفته می‌شود که مسئولیت اجتماعی شرکت‌های معدنی می‌تواند ارزش شرکت‌ها را توسعهٔ اقتصادی و سودآوری شرکت (سهامداران) تکامل یابد و به‌سمت پایداری (سهامداران) پیش رود که از طریق طرح‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی صورت می‌گیرد.

علاوه‌برآن، نتایج نشان می‌دهد که برخی از تحقیقات رویکرد متفاوتی نسبت به تمرکز صرف بر رابطهٔ بین CSR و عملکرد مالی شرکت‌های معدنی پیش گرفتند. مثلاً در تحقیقاتی با استفاده از ۴۳ مصاحبه با چندین سهامدار که معیارهای CSR را در صنعت معدن زامبیا اعمال می‌کنند، تعاملات سهامداران اصلی و شیوه‌های اجرای CSR در شرکت‌های معدنی مس زامبیا سنجیده شده است. نتایج نشان می‌دهد که یک عدم توازن قدرت آشکاری بین جامعهٔ معدنی و شرکت‌های معدنی وجود دارد که با عوامل متعددی از جمله درگیری‌های میان سهامداران اصلی تشدید می‌شود.

شرکت‌های معدنی می‌توانند از چارچوب‌هایی استفاده کنند که براساس معیارهای مشخص فعالیت‌های جغرافیایی تنظیم شده‌اند. این امر می‌تواند به شرکت‌های معدنی کمک کند تا روی معیارهای کلیدی CSR متمرکز شوند تا اهداف اجتماعی و تجاری خود را هم‌زمان هدایت کند. اجرای فعالیت‌های CSR، نگرانی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی را شامل می‌شود. این برنامه باید در مورد اجرا و نظارت تمام طرفین شرکت‌کننده در ابتکارات شفاف باشد. از منظر توسعهٔ پایدار، یک برنامهٔ CSR که

به‌خوبی طراحی شده است، می‌تواند نقطهٔ شروعی برای درک درست مشکلات پایداری و اقدام براساس آن باشد. معدن‌کاری به‌ویژه در اروپا به‌دلیل توجه گسترده به اقدامات حفاظت از محیط زیست همواره فعالیتی مضر برای محیط زیست و جامعه به‌شمار می‌رود. اگرچه شرکت‌های معدنی اکثراً بودجه و هزینه‌های خود برای فعالیت‌های CSR را اعلام کرده‌اند، بسیاری از جوامعی که اطراف معدن قرار گرفته‌اند تمایلی به سود خالصی که از سایت‌های معدنی در فواصل نزدیک حاصل می‌شود، ندارند.

بحث دیگر این است که استخراج معدن می‌تواند برای امنیت جوامع نزدیک به آن تهدید ایجاد کند. مثلاً فعالیت‌های معدنی (به‌ویژه استخراج زیرزمینی) می‌تواند باعث فرونشست زمین شود و به زیرساخت‌های محلی و محیط زیست آسیب برساند. برخلاف صنایع دیگری که شهری‌تر هستند، مثل فناوری اطلاعات، آموزش یا مراقبت‌های بهداشتی، ابتکارات CSR در فعالیت‌های معدنی متفاوتند. اجرای CSR در معدن‌کاری ممکن است به‌عنوان ابزاری فریبنده برای کاهش اثرات منفی ماهیت مخرب آن به‌کار برده شود. چون از یک‌سو باید منابع دست‌نخوردهٔ طبیعی را از بین ببرد، درحالی‌که از سوی دیگر، هدف نهایی بالا بردن کیفیت زندگی جامعه است.

مشارکت مشهود صنایع معدنی در اقتصاد ملی و پیشرفت جوامع در کشورهای مثل کانادا و استرالیا در میان بسیاری دیگر، یکی از ستون اساسی به‌شمار می‌رود. تحقیقات نشان می‌دهد که رشوه‌گیری در صنایع معدن افزایش یافته است. این امر در مقایسهٔ قبل و بعد یک منطقه پس از فعالیت‌های معدنی که اکثراً به درخواست مقامات محلی منجر می‌شود، نشان داده شده است. باین‌حال استخراج معدن می‌تواند بر شاخص توسعهٔ انسانی یا HDI، کاهش فساد، شرایط سیاسی با ثبات، مسئولیت‌پذیری، ریشه‌کن شدن نابرابری و شاخص جینی (شاخصی اقتصادی برای محاسبهٔ توزیع ثروت در میان اقشار مختلف جامعه) تأثیر مستقیمی داشته باشد.

در مطلبی که در ساینس‌دایرکت، بزرگترین کتابخانهٔ دیجیتال در زمینه‌های علمی و پزشکی منتشر شده، معدن مؤلفه‌ای فعال در کاهش نرخ بیکاری و فراهم کردن مواد حیاتی برای زنجیرهٔ تأمین در دیگر بخش‌ها بوده است. در برخی صنایع، مواد دیگری برای جایگزینی موادی که از داخل سنگ‌های معدنی استخراج می‌شوند، وجود نداشته است. فناوری‌ها هم به سطحی نرسیده که بتواند عناصر جایگزین را ترکیب کند. یک عامل نگران‌کننده در صنعت معدن این است که با وجود تمام پیوندهایی که با کیفیت زندگی و اقدامات بشردوستانه وجود دارد، رابطهٔ بین عملکرد اقتصادی شرکت‌ها و مشارکت‌های اجتماعی چالش‌برانگیز است. در نتیجه غافل ماندن از روابط بین CSR و عملکرد اقتصادی به‌نفع دیدگاه مدیریت در صنعت معدن، به‌ویژه در اروپا نیست.

حوضچهٔ آتاپاسکا در شمال ساسکاچوان واقع در کانادا دارای ذخایر اورانیوم با عیار بالاست که عیار سنگ معدن آن صد برابر میانگین جهانی است. با گسترش معدن اورانیوم در شمال استان ساسکاچوان، دولت استانی اولین «قرارداد اجارهٔ سطوح معدنی» یا MSLA را در سال ۱۹۷۸ مقرر کرد. این توافقنامه مطابق با قانون اراضی استانی بود و چارچوب قانونی را فراهم می‌کرد تا تولیدکنندگان بتوانند حق استفاده از زمین‌هایی را که مالک خصوصی دارند، داشته باشند و به صاحبان زمین غرامت بپردازند.

در جلسات عمومی که در اواخر سال‌های ۱۹۷۰ برگزار شد، ساکنان شمال ساسکاچوان به فرصت‌های شغلی و تجاری مربوط به استخراج اورانیوم در این منطقه علاقه نشان دادند. این موضوع باعث شد تا دولت استانی و محلی‌ها که عمدتاً افراد بومی هستند، برای رسیدگی به این نگرانی‌ها قراردادی امضا کنند و چارچوبی برای دولت تعیین کنند تا اشتراک منافع را در مناطق وسیع‌تر ترویج کند. قرارداد MSLA تضمین می‌کند که شرکت‌های معدنی با جوامع همکاری می‌کنند و ابزارهایی برای آموزش، استخدام و فرصت‌سازی برای کسب‌وکار جوامع محلی به‌وجود می‌آورند.

علاوه‌براین از معدن‌کاران انتظار می‌رود تا برای هر سایت معدنی مذاکره و توافقنامهٔ «توسعهٔ منابع انسانی» یا HRDA را امضا کنند. توافقنامهٔ HRDA در سال ۱۹۸۹ وارد توافقنامهٔ SLA و بین شرکت‌های معدنی و دولت استانی ساسکاچوان امضا شد. این قرارداد روی استخدام، آموزش و توسعهٔ فرصت‌های شغلی برای ساکنان شمال ساسکاچوان متمرکز است و توسط تقاضاکنندگان و وزارت اقتصاد امضا شده است. امضای این قراردادها در شمال ساسکاچوان بخش معدن را به صنعتی پیشرو در استخدام مردم بومی و تدارکات تجاری تبدیل کرده است.

نکاتی دربارهٔ اثربخشی طرح‌های مسئولیت اجتماعی

نوآوری همهٔ ماجرا نیست

شاهین

شوان صدقانی |

پژوهشگر تحقیقات اقتصادی
اجتماعی دانشگاه سازمان ملل |

نوآوری چه فرقی با اختراع و فعالیت دارد؟ این ذهنیت وجود دارد که نوآوری حتماً باید چیز جدیدی باشد. احتیاج مادر اختراع است. خیلی از شرکت‌ها در راستای توسعه پایدار به نوآوری احتیاج دارند. اختراع ایده‌ای است که یک نمونه از آن انجام شده ولی هنوز معرفی نشده و وقتی که آن اختراع به بازار معرفی شود آن موقع

می‌توانیم بگوییم اختراع انجام شده است. در واقع وقتی که پذیرش انجام می‌شود. یعنی وقتی که پیل خورشیدی در مناطقی که سیستم برق ندارند به درد کشاورز می‌خورد که بتواند مزارعش را آبیاری کند. اینجاست که چالش اصلی مشخص می‌شود چون در کشورهای مثل ایران و هند آن را به عنوان یک پروژه نوآورانه در نظر می‌گیرند و در رسانه‌ها کلی از آن می‌گویند ولی یکی دو سال بعد می‌بینید اتفاق خاصی نیفتاده و فقط نمایش رسانه‌ای بوده است. در توسعه پایدار چیزی که قضیه را مهم‌تر می‌کند این است که معرفی کردن کافی نیست و باید بینیم چگونه اثربخش می‌شود و چالش مهم، اثربخشی و اینتیکت هست.

فرایندی که قرار بوده پروژه را به نتیجه برساند از اول طراحی نشده بوده که پروژه را به اثربخشی برساند و فقط برای اجرا طراحی شده است. از آن بدتر وقتی است که حتی مطالبه برای اثر توسعه‌ای داشتن وجود نداشته باشد و کل قضیه به فراموشی سپرده می‌شود. در اینجا می‌بینیم کشورهایی که در این قضیه پیشرو هستند یکسری مطالبات دارند. مثلاً نهاد دولتی و مالیاتی می‌گوید به‌خاطر اینکه ادعا می‌کنید پروژه‌تان نفع‌آیداری دارد، دارید از یک سری معافیت‌ها استفاده می‌کنید پس باید اثربخش باشد. در آمریکا این وجود دارد که چگونه پروژه را مدیریت کنند تا به اثربخشی برسد. نهادهایی که می‌آیند سنجش را انجام

می‌دهند یک بخشی از اکوسیستم هستند و شرکت‌ها باید مدرکی داشته باشند که راستی‌آزمایی شده‌اند و این برای وجهه آن شرکت هم خوب است. این شرکت‌ها در جذب نیروهای نخبه و نگه‌داشتن آنها هم موفق هستند. اما در این میان ممکن است این سوال مطرح باشد که چرا بسیاری از این پروژه‌ها به نتیجه نرسیده‌اند. مثلاً توسعه انرژی خورشیدی، بهبود معیشت جوامع محلی، یا در هند بهبود وضعیت دستشویی که می‌بینیم ساخته شدند اما قابل استفاده نیستند. مشکل اینجاست که فکر نکردند نوآوری وقتی موفق است که ارزش پایدار وجود داشته باشد. اینها فقط ساخت بنا را می‌دیدند. نمی‌توانیم

بگوییم به محض اینکه سازیم آنها استفاده می‌کنند. تغییر عادت یک دفعه به وجود نمی‌آید. در جاهایی تغییر به وجود آمد و بیماری‌ها از بین رفت که گروه‌های مردم نهاد با مردم بعد از ساخت دستشویی ماندند و مطمئن شدند عادات گذشته‌شان ترک شده است. در منطقه‌ای دیدند افراد بیبایی‌شان دچار مشکل می‌شود اما دسترسی به پزشک نیست و دیگر پیگیر نیستند. این‌ها درامدشان از برگ جایی بود. دیدند درآمدشان کم شده و بعد از مدتی به آنها عیبک دادند تا بیبایی‌شان بهتر شود و درآمدشان بهبود پیدا کرد و از اینکه به حال خودشان رها شوند بهتر بود. این هم نمونه دیگر نوآوری است وقتی که اثربخشی برایمان مهم است. یک نمونه دیگر در زمینه دسترسی به انرژی خورشیدی است. خیلی وقت‌ها می‌بینیم پروژه‌ها حالت شواف دارد. پاناسونیک می‌خواست در اندونزی پروژه‌ای انجام دهد که فوق‌العاده بود اما اثربخشی خاصی نداشت. مشکل این است که امروزه نمی‌شود با این گزارش‌ها کسی را گول زد چون آگاهی‌ها خوشبختانه بیشتر شده است. یک نمونه دیگر در دنیا یکی از مشکلات این است که بودجه‌ای وجود دارد که اقساشر کم درآمد بچه‌های‌شان را ببرند به کلینیک اما مادران آن را به تعویق می‌اندازند. در دنیا کیف پول الکترونیکی خیلی رایج است. پول واکسیناسیون را می‌فرستند به این کیف پول و فقط برای این کار است. باز هم دیدند آن را به تعویق می‌اندازند. پیامک می‌دادند تا ۵ روز وقت دارید وگرنه پول به خزانه دولت برمی‌گردد. این قضیه کم‌کم کمک کرد تا اثربخش شود. اگر داریم به نوآوری فکر می‌کنیم به یاد داشته باشیم: چه‌کار کنیم که به وسع‌مان برسد، چه‌کار کنیم گروهی که برای‌شان می‌خواهیم توسعه پایدار ایجاد کنیم دسترسی داشته باشند، ایجاد آگاهی که خیلی اوقات بخش مشکلی است. مشکل‌ترین بخش کار این است که چه‌کار کنیم که مقبول بیفتد. در بخش معدن خیلی مهم است که با هدف توسعه پایدار نگاه کنیم. ۱۷ هدف سازمان ملل می‌تواند اهداف خوبی باشد و شدیداً توصیه می‌کنم که این گزارش را افراد بخوانند و هر دو سال یکبار بروز می‌شود. اگر هر پروژه‌ای برای توسعه پایدار در شرکت‌تان طراحی می‌کنید به این فکر کنید چگونه اثربخش‌اش را ارزیابی کنید چون بدون اثربخشی فقط در حد حرف می‌ماند.

برای اثربخشی و توسعه پایدار ۴ مورد را به یاد داشته باشیم:
چه‌کار کنیم که به وسع‌مان برسد، چه‌کار کنیم گروهی که برای‌شان می‌خواهیم توسعه پایدار ایجاد کنیم دسترسی داشته باشند، ایجاد آگاهی که خیلی اوقات بخش مشکلی است، مشکل‌ترین بخش کار این است که چه‌کار کنیم که مقبول بیفتد

در آمریکا این رویه وجود دارد که چگونه پروژه را مدیریت کنند تا به اثربخشی برسد. نهادهایی که می‌آیند سنجش را انجام می‌دهند یک بخشی از اکوسیستم هستند و شرکت‌ها باید مدرکی داشته باشند که راستی‌آزمایی شده‌اند

خبر

نماینده اسدآباد:

کارخانجات و معادن طبق قانون باید به مسئولیت اجتماعی خود عمل کنند

نماینده مردم اسدآباد در مجلس شورای اسلامی با بیان آنکه کارخانجات و معادن طبق قانون باید به مسئولیت اجتماعی خود عمل کرده و بخشی از درآمد خود را صرف آبادانی و کارهای عام المنفعه در منطقه‌ای که مستقر کنن گفت: «در حال حاضر موضوعی که در رابطه با آن در کلان کشور و منطقه خود ورود پیدا کرده‌ایم، بحث پرداختن معادن و کارخانجات به مسئولیت اجتماعی‌شان بوده که طبق قانون موظفانند بخشی از درآمد خود را صرف آبادانی و کارهای عام المنفعه در منطقه‌ای که مستقر هستند، کنند.»

کیومرث سردمدی‌وله در گفت‌وگو با ایسنا، اظهار کرد: «در سطح کشور معادن و کارخانجات در مناطق مختلف مستقر شده‌اند و از امکانات منطقه استقراریافته استفاده می‌کنند که این قوه در شهرستان اسدآباد هم وجود دارد. در نخستین اقدام در موضوع عمل به مسئولیت اجتماعی کارخانجات و معادن، در شهرستان اسدآباد بحث جاده بین محمدآباد به جاده اصلی به سمت داشبلاغ که تردد روستای چنار و محمدآباد و تعداد بسیاری دیگر از روستاها از آن جاده انجام می‌شود. کارخانجات و معادن مستقر در منطقه زیرسازای و آسفالت این مسیر را به عنوان مسئولیت اجتماعی خود آغاز کرده‌اند.»

به گفته سردمدی، هزینه زیرسازای و آسفالت جاده محمدآباد به جاده اصلی به سمت داشبلاغ افزون بر یک میلیارد تومان بوده که کارخانجات و معادن مستقر در منطقه زیرسازای و آسفالت آن را تقبل کرده‌اند و خوشبختانه کار در حال انجام است. او همچنین از بهسازی چهار روستای منطقه چهاردولی اسدآباد با مسئولیت اجتماعی کارخانجات و معادن مستقر در منطقه خبر داد و خاطرنشان کرد: «در همین رابطه اسامی چهار روستا از روستاهای منطقه چهاردولی اسدآباد را نیز به کارخانجات و معادن مستقر در شهرستان ارائه داده‌ایم که در رابطه با این روستاها هم این کارخانجات به مسئولیت اجتماعی خود عمل کنند و بهسازی این روستاها را هم تقبل و انجام دهند.» نماینده مردم اسدآباد در مجلس شورای اسلامی در پایان مطرح کرد: «بهسازی این چهار روستای واقع در منطقه چهاردولی به اعتباری افزون بر ۱.۵ میلیارد تومان نیاز دارد که هزینه بهسازی را کارخانجات و معادن شهرستان بر حسب مسئولیت اجتماعی خود تقبل کرده‌اند.»

توسعه باور ماست
Development is Our Belief

"شرکت توسعه آهن و فولاد گل‌گهر"

GOLGOHAR IRON & STEEL DEVELOPMENT CO.

05 واحد نمونه صنعتی استان کرمان از خانه صنعت، معدن و تجارت استان کرمان

06 واحد نمونه جشنواره امتنان از نخبگان جامعه کار و تولید استان کرمان

07 اخذ ISO17025 مدیریت کیفیت و ISO50001 مدیریت انرژی

08 کسب تندیس زرین یک ستاره از پنجمین جشنواره ملی صنعت سلامت محور

01 کسب تندیس بلورین از بیستمین جایزه ملی تعالی سازمانی

02 کسب رتبه ۳۹ در بین ۱۰۰ شرکت برتر ایران

03 صادرکننده برتر کشور

04 شرکت برگزیده و پیشرو در توسعه فن آوری و رشد اقتصادی از وزارت صمت

خبر

مرور مباحث همایش اول (۱۴۰۰)

نیازمند پایداری اکولوژیکی هستیم

شینا انصاری |

| کارشناس محیط زیست |

موضوعی که امروز با آن مواجه هستیم صنایعی هستند که در طول دهه‌ها در مناطق مختلف کشور بارگذاری شده‌اند و در نتیجه این بارگذاری‌ها مشکلات مختلفی در حوزه‌های مختلف محیط زیستی اعم از آب و خاک و هوا ایجاد شده است. با وجود اینکه اسناد بالادستی لازم وجود داشت و بارگذاری بیش از ظرفیت اکولوژیک را در کلاس‌ها را محدود می‌کرد با این همه در دهه‌های مختلف به خصوص سه دهه اخیر این اسناد نادیده گرفته شد و همچنان این بارگذاری‌ها ادامه دارد. در نتیجه امروز با این وضعیت مواجه شده‌ایم که جذب جمعیت و خدمات و صنایع در کلاس‌ها انجام می‌شود و منجر به بروز مسائل مختلف اجتماعی و محیط زیستی می‌شود. در مناطق بیست و دوگانه شهر تهران زمانی قرار بر این بود که منطقه ۲۲ شهرداری تهران منطقه‌ای باشد که به عنوان پایلوت محیط زیستی شناخته شود، اما به رغم همه این اسناد بالادستی و طرح جامع و طرح تفصیلی که پیش‌بینی شده بود، شهرسازی در این منطقه اتفاق افتاد. بارگذاری‌هایی که بیش از توان محیط زیستی کلان شهر تهران است می‌تواند مسائل بسیاری ایجاد کند. طبیعتاً در کلاس‌های دیگر کشور هم این مشکل وجود دارد. از جمله مشکلاتی که این بارگذاری‌ها ایجاد می‌کند، آلودگی هوا، فرورفتن زمین، محدودیت جدی در تامین منابع آب است. آنچه باید مدنظر قرار گیرد توسعه پایدار و سیاست‌هایی است که مبتنی بر تمرکززدایی باشد.

در حوزه صنایع معدنی و آلودگی معادن بالطبع این صنایع آلاینده‌هایی در پی دارند. اما برای رفع این مشکل تکنولوژی‌هایی وجود دارد که می‌تواند کمک کند که آلاینده‌های این صنایع مدیریت شود. اما به هر حال آلودگی‌هایی که در بخش اکتشاف و استخراج و بهره‌برداری وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. معادن آلاینده‌های خاصی دارند از جمله دو آلاینده بسیار خطرناک در صنایع معدنی وجود دارد که دی‌اکسید و فوران‌ها که از جمله آلاینده‌های آلی و پایدار هستند که در حلقه کربن‌نویس اسیدسولفیک آمده و کربن‌نویس متعدد است به اینکه اینها را مدیریت کنند و همین‌طور فلزات سنگین که با اثرات جمعی خود می‌تواند مشکلات عدیده ایجاد کنند. موضوع HSE می‌تواند بازوی مهمی در صنایع باشد. اما آنچه در حال حاضر وجود دارد متأسفانه این است که وجه ایمنی و بهداشت بر چه محیط زیست قالب است. تلاش بر این است که بعد محیط زیست آن در صنایع مختلف از جمله صنایع معدنی پررنگ‌تر شود. در قانون هوای پاک همین موضوع تصریح شده که حتماً همه صنایع یک واحد محیط زیستی به عنوان واحدهای HSE داشته باشند که در موضوعات محیط زیستی را رصد و پایش کند. در حوزه صنایع از قانون برنامه چهارم توسعه موضوع خود نظارتی در پایش را داشتیم. با این هدف که تقابل همیشگی بین صنعت و محیط زیست با یک تعادل و تعامل سازنده جایگزین شود. در قانون آمده بود که صنایع به صورت ادواری و سه ماهه وضعیت بالفعل خود را از نظر آلودگی‌های مختلف با کمک آزمایشگاه مکمل سازمان حفاظت محیط زیست پایش کنند و از این سازمان‌های خودنظارتی کرده و وضعیت خود را اعلام می‌کنند تا زمانی که مشکل خاصی روی نماند. سازمان حفاظت محیط زیست بر مبنای خودنظارتی‌های فعلی صنایع را پایش می‌کند.

همین اطلاعات مبنای فرآیند پایش صنایع در فهرست سنواتی صنایع آلاینده است. بر اساس قانون اگر صنعتی آلاینده باشد باید یک درصد از فروش خود را به عنوان عوارض پرداخت کند. در مورد بارگذاری صنایع ما درک زیادی از پایداری اکولوژیکی و توسعه اقتصادی نداریم. اغلب توسعه اقتصادی مدنظر قرارداده می‌شود، به همین دلیل توسعه‌ها بیشتر توسعه‌های دستوری هستند. همین امر باعث فراموش شدن این موضوع شده که ما نیازمند پایداری برنامه‌های هستیم. اکوسیستم اگر ظرفیت لازم را برای تامین نیازهای اولیه از دست دهد ظرفیت توسعه اقتصادی خود را نیز از دست خواهد داد و همین امر باعث تعارضات اساسی در اجرای برنامه‌های می‌شود که همسو با محیط زیست هستند. توسعه امرانه صنعت اهرم‌های حداقلی که سازمان محیط زیست برای کنترل و نظارت بر صنایع در اختیار دارد، با ایجاد سهولت هرچه بیشتر احداث و بهره‌برداری صنایع در شهرهای بزرگ را مست می‌کند.

فروغ فکری |

روزنامه‌نگار

برخی از تسهیلات اجتماعی که در پروژه‌های معدنی مختلف حضور داشته‌اند می‌گویند به دلیل تعارض منافع چالش‌های اجتماعی در برخی از این پروژه‌ها زیاد است

در سال ۱۴۰۰ هر ماه بیش از دو اعتراض به معدن‌کاوی غیرمستولانه در کشور رخ داده است. این فقط یک نشانه است برای آنکه فعالان اقتصادی بخش معدن و صنایع معدنی، کارشناسان محیط زیست و منابع طبیعی و پژوهشگران معادن اجتماعی برای شناخت ابعاد دقیق این واکنش‌ها بکوشند. تعارضات اجتماعی میان معدن‌کاران و اجتماعات محلی در جهان نشان می‌دهد که این چالشی نوظهور نیست بلکه در بسیاری از جوامع مطالعات اجتماعی و محیط زیستی قوی موجب شده تا هزینه‌های فعالیت‌های اقتصادی کاهش یابد و حالا وقت آن است که این اتفاق در ایران هم رخ دهد. تسهیلات اجتماعی در سال‌های گذشته برای ایجاد ارتباط میان جامعه محلی و معادن به این حوزه وارد شدند و تجربیات آنها حالا می‌تواند به عنوان عنصری پیش برنده مورد توجه قرار گیرد.

یکی از تلخ‌ترین تجربیات تسهیلاتی من به کار تسهیلاتی در یکی از معادن سنگ‌آهن کشور برمی‌گردد. این جمله را «زارا امجدیان» می‌گویند که ۱۵ سال گذشته زندگی‌اش به کار پژوهشگری توسعه جوامع محلی گذشته است. او در سال‌های گذشته بارها کار پژوهشی، ارتباط با جامعه محلی و تسهیلاتی در حوزه‌های مختلف را انجام داده است. از نظر امجدیان بسیاری از فعالان بخش معدن با ادبیات تسهیلاتی و همراه کردن جامعه محلی با خود آشنا نیستند: «البته نمی‌توان همه جامعه معدنی را به یک چشم دید اما ناآشنایی بسیاری از فعالان بخش معدن با زوایای اجتماعی فعالیت‌هایشان باعث شده زبان گفت‌وگو با جامعه محلی را پیدا نکنند و نتوانند آنها را در برهه کاری که در حال انجام است قانع کنند.»

او از نگرانی مردمی می‌گوید که ترس از دست دادن آب و هوا، حیواناتشان، ویرانی و تخریب روستا و ترس از انفجارهای وقت و بی‌وقت، لحظه‌ای رهاییشان نمی‌کند. «یک شرکت معدنی می‌خواست تعارضات با جامعه محلی را به گونه‌ای حل کند و به ما گفتند با مردم صحبت کنیم و مشکلات را دربرآوریم تا بر اساس آن کار پیش رود و پیامدهای ماجرا کم شود. در جلساتی که داشتیم متوجه شدیم شیوه استخراج سنگ معدن بسیار قدیمی است. صدای انفجار بالاست، خانه‌ها ترک برداشته، زایمان حیوانات عقب افتاده و شیر آنها خشک شده. مردم روستا توقع داشتند حالا که این تبعات بخش معدن

را تحمل می‌کنند. حداقل در معدن کار داشته باشند. ما این موارد را لیست کردیم ولی متأسفانه در جلسه‌ای که با مدیران هلدینگ داشتیم، آنها با وحشت با خواسته‌های مردم روبرو شدند.» بخش تلخ دیگر ماجرا برای امجدیان زمانی بود که مدیران معدن گفتند «حرف‌های مردم دروغ است.» او با یادآوری آن جلسات معتقد است این رفتار از نگاهی می‌آید که تمام حقوق را متعلق به خود می‌داند و در نهایت هم به قانون پناه می‌برد: «رییس آن هلدینگ گفت اگر به مردم اجازه و میدان بدهیم مدام خواسته خواهند داشت و در نتیجه اجازه ندادند فرایند حل کرد. مشکلات مردم با معدن به نتیجه رسید. البته مدیران میانی که در منطقه حاضر بودند با ما موافق بودند اما مدیران رده بالا اصلاً ماجرا برایشان اهمیت نداشت.»

به گفته او، تسهیلاتی در نقاطی اتفاق می‌افتد که چالش و تعارض و تضاد منافع وجود دارد و معادن یکی از پرچالش‌ترین بخش‌ها در تسهیلاتی است: «واژگانی چون تسهیلاتی یا تسهیلاتی ذیل مفهومی به نام توسعه پایدار تعریف شده و رسیدن به اهدافی مانند توانمندسازی جامعه محلی یا جلب مشارکت آنها مدنظر است. مردم باید در تصمیم‌گیری برای ساخت یک معدن شریک شوند. نظراتشان شنیده شد و مورد استفاده قرار گیرد. اما برخی معدنکاران ما با این رویکرد بیگانه هستند و می‌گویند معدن خلق ثروت می‌کند و بر اساس قانون صاحب اختیارند و ترجیح می‌دهند به جای صحت و رفع مشکل کار را به قانون بسپارند.» روشن است که تعارض اجتماعی را نمی‌توان با پیروزی در محاکم قضایی حل و فصل کرد. امجدیان هنوز در یادش مانده که در آن معدن پر مناقشه، تیم فنی امکاناتی را ارائه داده بود که صدای انفجار کم شود، یعنی این امکان مهیا بود اما معدن‌دار از آن استفاده نمی‌کرد و این یعنی مشکلات مردم برایشان بی‌اهمیت بود «ما هم تسهیلاتی جامعه محلی داریم و هم تسهیلاتی نهادمحور. نهادها می‌توانند دولتی یا خصوصی باشند و اتفاقاً تسهیلاتی نهادی در حوزه معدن بسیار سخت‌تر و پرچالش‌تر است و این نهادها هستند که خودشان مانع تسهیلاتی می‌شوند. چون ضوابطی تعیین می‌کنند که مردم در آن نقشی ندارند.»

نگاهی فانتزی به مسوولیت اجتماعی وجود دارد

نیمی از ده سال فعالیتش در حوزه

تسهیلات اجتماعی از نقاط قوت و ضعف تسهیلاتی برای معادن ایران می‌گویند

فوریت گفت‌وگوی جامعه و فعالان اقتصادی

تسهیلاتی در میان جامعه محلی نزدیک معادن کرمان گذشته است. برای «طیبه عباسلو» تجربه فعالیت در معادن سیرجان و شهرپاک در پنج سال گذشته باعث شده تا حالا با جدیت بگوید «نگاه برخی تلخ دیگر ماجرا برای امجدیان زمانی بود که مدیران معدن گفتند «حرف‌های مردم دروغ است.» او با یادآوری آن جلسات معتقد است این رفتار از نگاهی می‌آید که تمام حقوق را متعلق به خود می‌داند و در نهایت هم به قانون پناه می‌برد: «رییس آن هلدینگ گفت اگر به مردم اجازه و میدان بدهیم مدام خواسته خواهند داشت و در نتیجه اجازه ندادند فرایند حل کرد. مشکلات مردم با معدن به نتیجه رسید. البته مدیران میانی که در منطقه حاضر بودند با ما موافق بودند اما مدیران رده بالا اصلاً ماجرا برایشان اهمیت نداشت.»

رونق اقتصادی پیامدهای مثبت فعالیت معدن

عباسلو می‌گوید معادن در کنار مشکلات محیط زیستی یا تخریب‌های ریز و درشتی که دارند، برای مناطق مختلف رونق اقتصادی داشته‌اند و نباید پیامدهای مثبت را فراموش کرد. از نظر این تسهیلاتی به اهدافی مانند توانمندسازی جامعه محلی یا جلب مشارکت آنها مدنظر است. مردم باید در تصمیم‌گیری برای ساخت یک معدن شریک شوند. نظراتشان شنیده شد و مورد استفاده قرار گیرد. اما برخی معدنکاران ما با این رویکرد بیگانه هستند و می‌گویند معدن خلق ثروت می‌کند و بر اساس قانون صاحب اختیارند و ترجیح می‌دهند به جای صحت و رفع مشکل کار را به قانون بسپارند.» روشن است که تعارض اجتماعی را نمی‌توان با پیروزی در محاکم قضایی حل و فصل کرد. امجدیان هنوز در یادش مانده که در آن معدن پر مناقشه، تیم فنی امکاناتی را ارائه داده بود که صدای انفجار کم شود، یعنی این امکان مهیا بود اما معدن‌دار از آن استفاده نمی‌کرد و این یعنی مشکلات مردم برایشان بی‌اهمیت بود «ما هم تسهیلاتی جامعه محلی داریم و هم تسهیلاتی نهادمحور. نهادها می‌توانند دولتی یا خصوصی باشند و اتفاقاً تسهیلاتی نهادی در حوزه معدن بسیار سخت‌تر و پرچالش‌تر است و این نهادها هستند که خودشان مانع تسهیلاتی می‌شوند. چون ضوابطی تعیین می‌کنند که مردم در آن نقشی ندارند.»

تسهیلاتی فانتزی به مسوولیت اجتماعی وجود دارد

نیمی از ده سال فعالیتش در حوزه

در آخرین جزوه‌های موجود از مسوولیت اجتماعی، سخت‌گیری‌های گسترده برای راستی‌آزمایی فعالیت شرکت‌ها اضافه شده و در بسیاری از کشورها تاکید بر این است تا فعالیت در این زمینه خیریه‌ای نباشد. ارزیابی می‌کنند پیمانکار پروژه چیست؟ آیا حقوق و مزایا به درستی دریافت کرده؟ سایر قراردادهای چه کسانی بوده و مواردی از این دست بررسی می‌شود. این شرکت‌های مختلف کار نوشتن پروپوزال مسوولیت اجتماعی و تسهیلاتی را به شرکت‌هایی می‌سپارند و این شرکت‌ها هم بدون توجه به ماهیت و نوع فعالیت شرکتی که برایشان قرار است کار کنند پیشنهادهایی غیرواقعبینانه به شرکت‌ها ارائه می‌کنند. او دوست دارد زمانی را ببیند که معدن‌داران جامعه محلی و افرادی را که در حوزه مسوولیت اجتماعی فعالیت دارند را معارض ندانند، سعی نکنند آنها را از میان بردارند و یا با تسمیعشان افراد را به سمت خود بکشانند.

شرکت‌های معدنی شناختی از جامعه میزبان ندارند

وضعیت در ایران به سختی پیش می‌رود و به جای رهنما که در سال‌های گذشته از سوی امیدرو تهیه شده، هیچ چک لیست مشخصی برای مسوولیت اجتماعی شرکت‌های معدنی تهیه نشده است و بسیاری از شرکت‌های معدنی شناخت چندان از مختصات جامعه میزبان ندارند. از سوی دیگر برخی از تسهیلاتی اجتماعی که در پروژه‌های معدنی مختلف حضور داشته‌اند می‌گویند «به دلیل تعارض منافع چالش‌های اجتماعی در این پروژه‌ها زیاد است» و برخی دیگر می‌گویند «برخی فعالان اقتصادی از اساس مداخله پژوهشگران اجتماعی در این زمینه را کاری فانتزی می‌دانند و آن را بی فایده ارزیابی می‌کنند.» چالش دیگر در زمینه مطالعات اجتماعی و محیط زیستی پیش از شروع پروژه‌ها این است که این مطالعات جنبه صوری دارد و نتایج آنها کمترین نقشی در طراحی مدل نهایی فعالیت معدن ایفا نمی‌کند. از سوی دیگر شرکت‌هایی که قصد دارند با انجام فعالیت‌های جبرانی از کاهش مخاطرات محیط زیستی و اجتماعی فعالیت هایشان کم کنند هم درک دقیقی از مفهوم علمی مسوولیت اجتماعی درک دقیقی ندارند. از همین رو در بسیاری موارد طرح‌های «مسوولیت اجتماعی» به بیراهه می‌روند و برای عموم ذینفعان منفعتی ایجاد نمی‌کنند.

مسئولان بخش معدن چه می‌گویند؟

اسفندماه پارسال، رضا محتشمی‌پور، معاون معادن و فرآوری مواد وزارت صنعت، معدن و تجارت از ضرورت تدوین یک برنامه نرم‌افزاری برای تعیین اولویت‌ها برای ایفای مسوولیت اجتماعی سخن گفته و در ادامه تاکید کرده بود که ورود انفرادی شرکت‌ها به حوزه مسوولیت اجتماعی، به افزایش انتظارات از این بخش دامن می‌زند. او گفته بود: «عمده پروژه‌هایی که به عنوان مسوولیت اجتماعی معدن اجرا شده، پروژه‌هایی است که از سوی دستگاه‌های سیاسی و عمرانی طرح شده است. در حالی که لازم است نهاد، ستاد یا کمیته‌ای تشکیل شود که در گام نخست اولویت‌ها را تعیین کند و همچنین به مدیریت توقعات از معادن بپردازد.»

محمدرضای بهرامن، رییس خانه معدن ایران هم از جمله کسانی است که بارها بر ضرورت هدفمند شدن طرح‌های مسوولیت اجتماعی تاکید کرده است. او پیش از این با تاکید بر اینکه کمک‌های ارائه شده به ذینفعان محلی، اغلب شامل امور خیریه می‌شود و نباید آن را مسوولیت اجتماعی قلمداد کرد، گفته است: «وقتی فعالان معدنی وظایف خود را در قبال مردم محلی بدانند، بخشی از مشکلات حل می‌شود. چنانکه عرصه‌های معدنی پس از انجام فرایند معدن‌کاری باید بازسازی شوند.»

مسئولیت اجتماعی با تغییر رویکرد به شرکت‌های معدنی بزرگ آمد

در دنیا رویکردهای مسوولانه به فعالیت

پیام ما دیروز |

معادن به سهولت عملیاتی نشده است. علی سیامکی، پژوهشگر و مشاور حوزه توسعه پایدار و فناوری در معدن می‌گوید کنفرانس‌هایی در دهه‌های قبل برای بررسی این موارد در سطح جهان برگزار شد و نتیجه هم مشخص بود: «جوامع محلی نگاه بدبینانه‌ای به معدن‌کاران داشتند و محبوبیت معدن‌کاری پس از صنعت دخانیات در رده ۲۴ جهان قرار داشت. همین هم باعث شد تا سازمان‌ها و شرکت‌های معدنی پیشرو بخواهند در رویکردهایشان تغییر ایجاد کنند.»

تعارضات اجتماعی میان

معدن‌کاران و اجتماعات محلی در جهان نشان می‌دهد که این چالش، نوظهور نیست بلکه در بسیاری از جوامع مطالعات اجتماعی و محیط زیستی قوی موجب شده تا هزینه‌های فعالیت‌های اقتصادی کاهش یابد

تغییر رویکردهای جهانی پیش از این در حوزه نفت و گاز به وجود آمده بود و شرکت‌های بزرگ این حوزه بعد از بحران بریتیش پترولیوم تغییراتی ایجاد کردند و حالا این شرکت‌های معدنی بودند که می‌خواستند با ذی‌نفعان خود، خصوصاً ذی‌نفعان محلی ارتباط برقرار کنند. نیازها و دغدغه‌هایشان را بشناسند و اعتمادشان را جلب کنند. سیامکی می‌گوید: «هر زمان شرکت‌های معدنی توانستند اعتماد جوامع محلی را جلب کنند، جامعه آن پروژه را بخشی از خودش دانست و برای بقای آن تلاش کرد. برای مثال در یونان، دولت می‌خواست به معدنی مجوز ندهد اما مردم علیه دولت تظاهرات کردند چرا که توسعه ذینفعان موجب اشتغال می‌شد و معدن‌کار به درستی با جامعه ارتباط برقرار کرده بود. اما برخلافش هم نمونه‌های بسیاری وجود دارد. معدنی بودند که در آغاز کارشان وعده‌های بسیاری دادند اما به آن عمل نکردند و در نتیجه برخورد جامعه محلی هم علیه معدن بود.»

همین تغییر رویکرد در دو دهه اخیر «مسوولیت اجتماعی» را وارد ادبیات شرکت‌های معدنی بزرگ کرد و برخی از این شرکت‌ها کارهای داوطلبانه انجام دادند که تأثیرات محیط زیستی و اجتماعی منفی خود را کاهش دهند و برای این مسوولیت اجتماعی هم استانداردهایی تدوین شد. سیامکی می‌گوید کشور کانادا از جمله کشورهایی است که برای این امر چک لیست مشخص دارد و برای شرکت‌های معدنی کانادایی که خارج از کانادا کار می‌کنند هم چک لیستی تعریف شده که بر اساس آن می‌گوید از روز اول اکتشاف باید ارتباط با جوامع محلی شروع شود. همچنین در گزارش‌های مسوولیت اجتماعی شرکت‌های معدنی ذی‌نفعان شناسایی و نیازهایشان بررسی می‌شود. آنها باید گزارش کنند که پروژه معدنی چه میزان آب مصرف کرده، چه میزان آب را بازیابی کرده، چه آلاینده‌هایی داشته و چه کارهایی برای مقابله با آلاینده‌ها انجام داده. «اوایل سال ۲۰۰۰ شورای جهانی معدن‌کاری و فلزات تشکیل شد و در سال ۲۰۰۴ اعلام کرد که هر شرکتی که می‌خواهد عضو این شورای جهانی شود باید ۱۰ صمت و رئیس خانه معدن ایران و تاکید آنها بر لزوم ترویج درک دقیق از مفهوم مسوولیت اجتماعی و انجام اقدامات جبرانی برای کاهش مخاطرات محیط زیستی و اجتماعی فعالیت معدن تا چه اندازه می‌تواند زمینه‌ساز طراحی اقدامات جدید در این حوزه شود. زمان تغییر فرا رسیده است